

Dit is een lijst van kunststromingen en kunstgroeperingen vanaf het **Realisme**.

Dit zijn de stromingen die hun bakermat in Europa of Amerika vonden/vinden.

Samengesteld door Hans H. Duitgenius:

modern-artgallery.com

04 Realisme (1830 - 1870)

04 School van Barbizon (1830 - 1870)

05 Sociaal Realisme (1850 - 1884)

05 Socialistisch Realisme (1920 - 1991)

05 Oriëntalisme (1850 -)

05 Impressionisme (1860 - 1890)

06 Arts-and-Crafts (1870 - 1920)

06 Postimpressionisme (1884 - 1914)

07 Neo-impressionnisme (1886 - 1899)

08 Pointillisme (1882 - 1904)

08 Cloisonnisme (1890 - 1904)

08 Luminisme (1890 - 1904)

08 Art Nouveau - Jugendstil (1880 - 1914)

09 Catalaans Modernisme (1880 - 1911)

09 Art Deco (1920 - 1939)

09 Functionalisme (1920 - 1970)

10 Prerafaëlisme (1848 - 1860)

10 Symbolisme (1884 - 1910)

11 Modernisme (1890 - 1950)

11 Moderne kunst (1900 - 1960)

12 Expressionisme (1905 - 1940)

13 Fauvisme (1889 - 1908)

13 Die Brücke (1905 - 1913)

13 Der Blaue Reiter (1911 - 1914)

14 Kubisme (1906 - 1920)

15 Abstracte kunst (1908 - heden)

15 Futurisme (1909 - 1914)

15 Vorticisme (1912 - 1915)

16 Rayonisme (1909 - 1930)

16 Performancekunst of Action Art (1910 - heden)

16 Postkubisme (1912 - 1918)

16 Orphisme (1910 - 1913)

17 Purisme (1918 - 1925)

17 Suprematisme (1913 - 1930)

17 Dadaïsme of Dada (1916 - 1924)

18 Metafysische schilderkunst (1917 - 1920)

18 Neoplasticisme of Nieuwe Beelding (1917 - 1944)

19 De Stijl (1917 - 1931)

19 Het Bauhaus (1919 - 1932)

21 Elementarisme (1925 - 1932)

- 21 Neue Sachlichkeit / Nieuwe Zakelijkheid (1918 - 1933)
 - 21 Verisme (1920)
 - 22 Classicisme (1925 - 1940)
 - 22 Magisch Realisme (1925 - 1940)
- 23 Constructivisme (1919 - 1934)
- 23 Precisionisme (1920 - 1940)
 - 24 Organische Abstractie (1940 - 1960)
- 24 Surrealisme (1924 - 1940)
- 24 Absurdistische schilderkunst (1924 - heden)
- 24 Nervalia (1928 -)
- 25 Concrete kunst (1930 - 1950)
- 25 Animisme (1930 - 1950)
- 25 Streamline Design (1930 - 1955)
- 25 Informele kunst (1945 - 1960)
 - 26 Existentiële kunst (1945 - heden)
- 26 Post-War of Postwar (1945 - 1965)
- 26 Spatialisme (1946 - heden)
- 26 Abstract Expressionisme (1946 - 1960)
 - 27 Tachisme (1940 - 1960)
 - 27 Action Painting (1940 - 1960)
 - 27 Color Field Painting of Post Painterly Abstraction (1960)
 - 27 Materieschilderkunst (1955 - heden)
 - 28 ZERO of Zero (1958 - 1966)
 - 28 Hard Edge (1959 - 1965)
 - 28 Post Abstract Expressionisme (1959 - 1965)
 - 28 Neo-abstractionisme / Neo-geo (1985 - heden)
- 29 Art Brut of Outsider Art (1947 - 1985)
 - 29 Primitivisme (1885 - 1900)
 - 29 Naïeve kunst (1864 - heden)
- 30 Cobra (1948 - 1951)
- 30 Biomorfische schilderkunst (1950)
- 30 Plasticisme (1950 - 2023)
- 30 Kinetische kunst (1950 - 1965)
- 31 Assemblagekunst (1953 - heden)
- 31 Neo-dadaïsme / Pre Pop / Proto Pop (1956 - 1965)
- 31 Pop Art (1956 - 1965)
- 32 Nieuwe Figuratie (1960 - 1970)
- 32 Neorealisme / Poptical Art (1955 - 1969)
 - 33 Nouveau Réalisme of Nieuw Realisme (1960 - 1970)
 - 33 Kapitalistisch Realisme (1963 - 1975)
 - 33 Ugly Realists (1964 - 1966)
 - 33 Hyperrealisme of Fotorealisme (1965 - 1975)
- 34 Postmodernisme (1960 -)

- 34 Fluxus (1961 - heden)
 - 35 Body Art
 - 35 Eat Art (1970 - heden)
 - 35 Mail Art (1970 - heden)
 - 35 Minimalisme of Minimal Art (1960 - heden)
 - 35 Fundamentele kunst (1965 - heden)
 - 36 Arte Povera (1967 - 1971)
 - 36 Conceptuele kunst of Conceptual Art (1960 - heden)
 - 36 Environmental Art (1969 - heden)
 - 36 Land Art of Landschapskunst (1960 - heden)
 - 36 Process Art Movement (1965 - heden)
 - 37 Videokunst (1963 - heden)
 - 37 Optical Art of Op-Art (1964 - heden)
 - 38 Hedendaags Realisme (1969 - heden)
 - 38 Postminimalisme (1969 - heden)
 - 38 Noordelijk Realisme of het Onafhankelijk Realisme (1970 - heden)
 - 38 Digitale kunst (1970 - heden)
 - 39 Neo-expressionisme (1979 - 1985)
 - 39 Neue Wilden of Heftige Malerei (1979 - 1985)
 - 39 Figuration Libre (1980 - 1990)
 - 39 The Chicago Imagists (1965 - 1972)
 - 40 After Nature / Nieuwe Wilden (1987 - 1995)
 - 40 Transavantguardia Italiana (1979 - 1982)
 - 38 New British Sculpture (1980)
 - 40 Neofuturisme (1980 - heden)
 - 41 Neomodernisme (1985 - heden)
 - 41 Neoconceptualisme (1985 - heden)
 - 41 The Young British Artists of YBA (1988 -)
 - 41 Super Flat Art (1990 - heden)
 - 41 Neo Pop Art (1991 - heden)
 - 41 Business-Art (1991 - heden)
 - 42 Toyisme (1992 - heden)
-

- 42 Avant-garde
- 42 Line-Art of Lijntekening
- 42 Graffiti
- 42 Street Art
- 42 Trompe-l'oeil

Realisme (1830 - 1870) was een stroming in de 19e-eeuwse beeldende kunst, het theater en de literatuur, waarin gestreefd werd naar het weergeven van de (maatschappelijke) werkelijkheid. De stroming was vooral sterk in Frankrijk rond het midden van de 19e eeuw en wordt gezien als reactie op de romantiek. Daarnaast had het opkomende marxisme een belangrijke invloed door de gewone arbeider centraal te stellen. Uitgangspunt van de stroming was een uitspraak van Baudelaire: "Je moet in je eigen tijd staan". Al snel verspreidde zich het Realisme in de overige landen van Europa, waarbij Rusland een van de eersten was. Halverwege de 19e eeuw rees er bij diverse schilders verzet tegen de afstandelijke stijl van het Classicisme en de overdreven stijl van de romantiek. Het Realisme beeldde alledaagse gebeurtenissen af, een groet of gewone arbeiders aan het werk op het land. De manier van schilderen was vergelijkbaar met die van de romantiek: veel aardetinten en realistische verhoudingen en kleuren. Voor het eerst werd gezocht naar de ongeïdealiseerde werkelijkheid, dit uitte zich in het afbeelden van bezwete geharde havenarbeiders, maar ook in het afbeelden van schaam- en okselhaar in naakten. Dit riep veel weerstand op, critici vonden dat de realisten zich te veel richtten op datgene wat lelijk was. Realisten zagen zichzelf meer als journalisten, maar koesterden ook zeker een romantisch verlangen naar de ongeïndustrialiseerde werkelijkheid. Gustave Courbet was de oprichter, belangrijkste schilder en woordvoerder van het Realisme. Naar het voorbeeld van de Engelsen John Constable en John Crome gingen ze, vanaf 1832, "en plein air" schilderen, buiten, direct in de natuur, om bomen, planten, dieren en bevolking zo natuurgetrouw mogelijk te kunnen weergeven.

Onderstaande **groeperingen** kon men hier onderscheiden: de School van Tervuren van Hippolyte Boulenger, de Société Libre des Beaux-Arts groepeerde o.a. Charles Degroux en Constantin Meunier, de School van Barbizon, de Haagse School van Jozef Israëls, de Larense School van Albert Neuhuys, het Onafhankelijk Realisme en De Trekkers (Peredvizjniki) (een groep van schilders die zich verzetten tegen de gedwongen regels van de Russische Academie).

Vertegenwoordigers van het **Realisme**: Gustave Courbet (oprichter, belangrijkste schilder en woordvoerder van het Realisme), Jean-Baptiste Corot, Thomas Couture (nam de lelijkheid als thema), Charles-François Daubigny, Honoré Daumier (satirische cartoonist en schilder), Édouard Manet, Jean-François Millet (Romantisch Realisme), Théodore Rousseau, Constantin Meunier, Eugeen Van Mieghem, Pierre Paulus, Ilja Repin, Thomas Anshutz, Thomas Eakins, Edward Hopper en James McNeill Whistler. Andere kunstenaars wijdden dan weer hun werk aan het **Sociaal Realisme**, dat zich met name richt op de sociaal menselijke toestanden als arbeid, ziekte, ellende of geluk.

De **School van Barbizon (1830 - 1870)** werd door een groep Franse landschapsschilders opgericht. De schilders die tot deze stroming behoorden, werkten in de omgeving van het Franse plaatsje Barbizon bij Fontainebleau. Deze stroming van het Realisme staat ook bekend als de Tweede School van Fontainebleau. Uitgangspunt was het schilderen van landschappen, zonder opsmuk, als reactie op de romantiek. Er werd geschilderd in de vrije natuur, waarbij veel aandacht besteed werd aan het neerzetten van kleuren die een bepaalde stemming aangaven. De manier van schilderen wordt wel beschouwd als voorloper van het Impressionisme. In

België ontstond rond 1870 onder invloed van Hippolyte Boulenger de School van Tervuren. Vertegenwoordigers: o.a.: Jean-Baptiste Camille Corot (1796-1875), Théodore Rousseau (1812-1867), Jean-François Millet (1814-1875), Charles-François Daubigny (1817-1878), Gustave Courbet (1819-1877) en de Nederlander Johan Barthold Jongkind (1819-1891).

Het **Sociaal Realisme (1850 - 1870)** zowel in de schilderkunst als in de beeldhouwkunst. Bij het realistisch uitbeelden van de natuur en het leven van mens, dier en plant erin, creëert men het accentueren van een aanklacht tegen sociaal schrijnende omstandigheden, waaraan het onderwerp het hoofd dient te bieden. Deze emotionele geladenheid wordt de wegbereidster tot het latere Expressionisme, zowel het figuratieve als het lyrisch abstracte, uit de 20e eeuw. **Sociaal Realisme** is niet hetzelfde als **Socialistisch Realisme**. De twee stromingen delen dezelfde oorsprong en themata, maar zijn niet hetzelfde. Vertegenwoordigers o.a.: Honoré Daumier (1808-1879) en Gustave Courbet (1819-1877), Jozef Israëls (1824-1911) en Vincent Van Gogh (1853-1890).

Het **Socialistisch Realisme (1920 - 1991)** kan omschreven worden als een specifieke tak van het sociaal Realisme en is de officiële kunststijl van de Sovjet-Unie. De realiteit moest op herkenbare wijze afgebeeld worden zoals die zich voordoet (lees: zoals die zich zou 'moeten' voordoen, en het reeds doet). Ruimte voor negatieve waarheden was er niet. Kunst moest optimistisch en positief zijn, er moest enthousiasme van uitstralen, en ze moest vervuld zijn van heldendom. In de literatuur moest er altijd een positieve held de hoofdrol krijgen; dit kon een arbeider, een boer, een partijlid of een ingenieur zijn. De kunst moest duidelijk Sovjet-Russisch zijn, volksverbonden en bovenal begrijpelijk voor het proletarische arbeidersvolk. Ze mocht niet choqueren, en experimentele kunst was uit den boze.

Het **Oriëntalisme (1850 -)** is de dominante vertekende westerse opvatting van de Oriënt, oftewel het Oosten in culturele zin, zoals die ontstaan is sinds de tweede helft van de negentiende eeuw - de tijd van de mondiale kolonisatie door de grote westerse mogendheden. Het Oriëntalisme in de schilderkunst valt te ontdekken in een hang naar exotische taferelen zoals haremscènes, figuren bij palmbomen, vurige paarden, arabesken, kamelen, minaretten, boogportalen en dergelijke. Beroemde schilders die het oriëntalisme beoefenden waren bijvoorbeeld Dominique Ingres, Eugène Delacroix, Jean-Léon Gérôme, Alfred Chataud, Horace Vernet, Adrien-Henri Tanoux, Étienne Dinet, Marià Fortuny, Giovanni Antonio Guardi, Jules Laurens, Filippo Baratti. Marius Bauer was een van de bekendste Nederlandse oriëntalist. Karel Ooms was een Belgische kunstschilder die zich liet inspireren door Oosterse taferelen.

Het **Impressionisme (1885 - 1890)** een kunststroming, ontstaan vanuit de schilderkunst. De beweging had haar bakermat in Frankrijk, in de tweede helft van de negentiende eeuw. Aanvankelijk ontstond ze als een revolterende beweging tegenover de toen algemeen aanvaarde en officieel door de staat erkende academische kunst. Uiteindelijk ontwikkelde ze zich tot een totaal nieuwe stijltechnische conceptie die aan de wieg stond van het Modernisme uit de twintigste eeuw. Typerende kenmerken van het Impressionisme zijn de gerichtheid op de beleving van het moment ('impressie'), de keuze voor thema's uit het 'moderne

leven', de bijzondere aandacht voor lichteffecten en kleur, een schetsachtige werkwijze en het werken in de open lucht. Tot de bekendste vertegenwoordigers behoorden kunstschilders als Claude Monet, Berthe Morisot, Pierre-Auguste Renoir, Édouard Manet, Edgar Degas en Paul Cézanne. De impressionisten exposeerden hun werk tussen 1874 en 1886 op acht door henzelf georganiseerde tentoonstellingen in Parijs. Na 1886 werd hun vernieuwersrol overgenomen door neo- en postimpressionistische groeperingen, hoewel de stroming ook na die tijd in diverse landen buiten Frankrijk nog belangrijke bloeiperiodes zou kennen.

Arts-and-Crafts (1870 - 1920) is een Engelse maatschappijkritische, socialistische beweging en esthetische stroming in de kunst, handwerken, ambachten en toegepaste kunst. De voornaamste inspirator van deze beweging was de Britse ontwerper William Morris (1834-1896) die zijn maatschappijkritische ideeën voor een groot deel ontleende aan de schrijver en kunstenaar John Ruskin (1819-1900). De Arts-and-Crafts beweging ontstond als een tegengeluid tegen de gevolgen en excessen van de industriële revolutie zoals de slechte arbeidersomstandigheden en een goedkope massaproductie. De Arts-and-Crafts beweging heeft veel voor elkaar gekregen en heel veel invloed gehad in de westerse cultuur. Het uiteindelijke doel, om kunst en handwerk met elkaar te verbinden, werd door volgende generaties vertaald in het verbinden van kunst en industrie. Deze ontwikkeling is waarschijnlijk wel te verklaren als liggend in het verlengde van de idealen van Morris en Ruskin. Maar moeilijker is het volgende te verklaren: ondanks het feit dat de beweging de werkende klasse wilde verheffen door goed ontworpen gebruiksvoorwerpen (meubels, behang, tapijten, boeken, bestek, etc.), bleven deze producten door hun prijs verre buiten het bereik van de arbeidersklasse. Het is in dit opzicht een elitaire beweging gebleven. De ideeën van de Arts-and-Crafts beweging verspreidden zich snel door Europa (Frankrijk, Duitsland, Oostenrijk, België en Nederland) en tegen het einde van de 19e eeuw transformeerde deze beweging zich in de veel bekendere Jugendstil of Art-Nouveau stroming.

Het **Postimpressionisme (1886 - 1914)** verwijst naar een verscheidenheid aan stijlexperimenten die vanaf 1886 voortkwamen uit het Impressionisme, waaronder het Neo-impressionisme, het Cloisonnisme, het Synthetisme en later het Fauvisme. De bakermat van al deze stromingen lag steeds in Frankrijk, maar later zouden ze zich ook naar andere landen verspreiden. Het einde van deze brede postimpressionistische beweging wordt vaak verondersteld samen te vallen met het begin van de Eerste Wereldoorlog. Het begin van het post-Impressionisme wordt vaak gedateerd op 1886, toen de achtste en laatste grote impressionistententoonstelling plaatsvond. In het bijzonder de expositie daar van het pointillistische werk van Seurat en Signac, maakte duidelijk dat zich een nieuwe stroming aandiende, korte tijd later "Neo-impressionisme" genoemd. Veel kunstschilders lieten zich door hun divisionistische werkwijzen en kleurtheorieën beïnvloeden, met Vincent Van Gogh als meest sprekende voorbeeld. Bij de Belgische luministen, met onder meer Emile Claus, Theo Van Rysselberghe, Georges Lemmen, James Ensor, Willy Finch, Willy Schlobach, Franz Courtens, de School van Tervuren of de School van Kalmthout, zien we ook directe invloeden vanuit het Neo-impressionisme. Parallel aan het Neo-impressionisme ontwikkelde zich eind jaren 1880 in Bretagne een aantal

kunstenaarskolonies, die een eigen postimpressionistische genoemde stijl zouden ontwikkelen. Meest bekend zijn de groep Les Nabis (hier: profeten van de moderne kunst) ook wel de School van Pont-Aven genoemd met Paul Gauguin, Paul Sérusier, Pierre Bonnard, Maurice Denis, Édouard Vuillard en Émile Bernard als belangrijkste voortrekkers. In eigen varianten van het Impressionisme, zoals het Cloisonnisme (het perspectief negerend) en het Synthetisme (het 'idee' benadrukkend, weinig aandacht voor vorm), legden ze de nadruk op grote, vaak duidelijk omliggende kleurvlakken. Daarbij preludeerden ze nadrukkelijk ook op het Symbolisme, een stroming die in dezelfde periode haar intrede begon te doen in de schilderkunst. In Parijs deed zich in deze periode tevens Henri Toulouse-Lautrec gelden. Onder invloed van Degas ontwikkelde hij een geheel eigen postimpressionistische stijl, waarbij de belijningen weer een belangrijke rol speelden. Bij Toulouse-Lautrec (alook bij veel andere postimpressionisten in die tijd, onder wie Van Gogh) speelden eind jaren 1880 ook invloeden van het japonisme een rol. Tweedimensionale composities en de aandacht voor contouren en grote kleurvlakken, zouden uiteindelijk uitmonden in de stroming van het Fauvisme, met de tachistisch werkende Henri Matisse en Maurice Vlaminck als late erfgenamen van het Impressionisme. Vroege impressionistische schilders als Claude Monet en Paul Cézanne sloegen na 1890 ook geheel nieuwe wegen in die post-impressionistisch mogen heten, met meer abstraherende elementen. Alles overschouwend ontstond in Frankrijk tussen 1886 en 1900 een veelheid aan nieuwe stijlen die direct voortkwamen uit het Impressionisme en hier duidelijk aan verwant waren, maar tegelijkertijd een onmiskenbaar eigen signatuur hadden. Deze ontwikkeling zou zich in de jaren daarna, vooral ook door een verminderde aandacht voor realistische uitgangspunten in perspectiefhantering en verhoudingen, voortzetten in het Modernisme van de twintigste eeuw. Het Impressionisme mag daarvan het startpunt heten. Kenmerken van het Postimpressionisme richten zich ondanks alle verscheidenheid grosso modo op het overbrengen van emotie, op structuur, compositie en op symbolistische betekenissen. Het Postimpressionisme wil vooral verder gaan dan alleen weergeven wat kan worden waargenomen. De werkelijkheid wordt min of meer vervormd en doel is vooral om meer gevoel in het schilderij te leggen. Wat wordt waargenomen, wordt geordend en subjectief vormgegeven, hetgeen ook wel abstrahering en herstructurering wordt genoemd. Verschillende dikten en verschillende richtingen van toetsen zorgen vaak voor veel dynamiek in de schilderijen. Ook wordt veel gebruikgemaakt van complementaire kleurcontrasten. De combinatie van warm en koud zorgt dan voor diepte in het schilderij.

Vertegenwoordigers: Émile Bernard, Pierre Bonnard, Paul Cézanne, Emile Claus, Paul Gauguin, Vincent van Gogh, Maurice Prendergast, Henri Rousseau, Georges Seurat, Paul Sérusier, Paul Signac, Henri de Toulouse-Lautrec, Suzanne Valadon en Édouard Vuillard.

Het **Neo-impressionisme (1886 - 1899)** is een benaming voor een schilderijstijl die in het midden van de jaren 1880 ontstond in Frankrijk met Georges Seurat en Paul Signac als belangrijkste initiators. Het Neo-impressionisme gaat uit van een schildertechniek waarbij geen streken of vlakken op het doek worden aangebracht, maar stippen (Pointillisme) of eventueel streepjes (Divisionisme). Die stippen of streepjes werden niet meer gemengd op het palet, maar in verschillende combinaties

in pure kleuren naast elkaar geplaatst. Het Neo-impressionisme ontwikkelde zich parallel aan andere postimpressionistische stromingen, zoals het synthetisme, dat de nadruk legde op grote, vaak duidelijk omliggende kleurvlakken. Al deze stromingen kunnen worden beschouwd als een voortgezette ontwikkeling van het Impressionisme.

Pointillisme (1882 - 1904) is een schildertechniek die vooral aan het eind van de negentiende eeuw werd beoefend. De techniek wordt getypeerd door het gebruik van stippen die ongemengd op het doek worden geplaatst. Het doel was vooral het licht te accentueren op basis van een analyse van de kleuren. Het Pointillisme is nauw verwant aan het Divisionisme, dat meer uitgaat van streepjes. Het Pointillisme en Divisionisme zijn beide te beschouwen als technieken van het Neo-impressionisme, een stroming die op haar beurt weer gezien kan worden als een uitloper van het Impressionisme. **Vertegenwoordigers:** Georges Seurat, Paul Signac en Camille Pissarro. Met name het Divisionisme zou na 1904 een van de belangrijkste inspiratiebronnen van het Fauvisme en het Expressionisme worden. Ook het latere Kubisme en het Futurisme ontlieden de invloed van het Divisionisme niet.

Cloisonnisme (1890 - 1904) is een postimpressionistische schilderijstijl. Kenmerkend zijn de grote heldere kleurvlakken die door donkere contourlijnen worden gescheiden. In deze stroming is weinig aandacht voor perspectief. De naam werd afgeleid van de term cloisonné, een decoratietechniek voor vazen. De Gele Christus van Paul Gauguin is één van de meest bekende werken in deze stijl. Ook Sérusier heeft cloisonnistische doeken gemaakt, hij maakte deel uit van Les Nabis.

Luminisme (1890 - 1904) is ontstaan vanuit het Postimpressionisme en werd vooral in België beoefend. Deze stroming legt de nadruk op sterke lichteffecten en heeft veel overeenkomsten met het Pointillisme. Een bekende Luministische schilder is Emile Claus.

Art Nouveau / Jugendstil (1880 - 1914) Deze Europese kunststroming was een reactie op het vormvervagende Impressionisme. De stijl werd vooral toegepast in het ontwerp van gebruiksvoorwerpen, de architectuur en de schilderkunst. Art Nouveau wordt ook aangeduid met de term Jugendstil. Deze benaming komt van het Duitse weekblad Die Jugend dat vanaf 1896 verscheen. De term Art Nouveau komt van de Parijse galerie L'Art Nouveau waarin Siegfried Bing deze nieuwe en Japanse kunst verkocht. De term Art Nouveau wordt meestal gebruikt voor de sierlijke, elegante kunst uit België en Frankrijk, de term Jugendstil wordt eerder gekoppeld aan de meer gestilleerde variant in Oostenrijk en Duitsland. Ondanks de regionale verschillen zijn er veel gelijkenissen zoals het gebruik van moderne technieken, de afkeer van symmetrie en een ornamentiek waarin bloem- en vogelmotieven domineren. De belangrijkste inspiratiebron is de natuur. Vaak terugkerende motieven zijn lange gestileerde planten en bloemen, vogels, libellen of de eivorm. Ook Japanse invloeden als lege ruimte en de waaivorm komen vaak terug. De Art Nouveau kunst wordt vaak opgevat als Gesamtkunstwerk, totaalkunstwerk. De kunstenaar ontwerpt immers het gebouw, de meubels en gebruiksvoorwerpen in een zelfde stijl. De basis van de Art Nouveau en Jugendstil lag in Engeland waar bepaalde kunstenaars reageerden tegen de industriële massaproductie. De Arts and Craftsbeweging van

Morris zou de bekendste ambachtelijke coöperatie worden. De ideeën en het werk van deze groep werden door de Belgische kunstenaars van de kunstenaarsgroep Les XX in Europa geïntroduceerd. De Eerste Wereldoorlog en de komst van nieuwe materialen zoals beton betekenden het einde van de Art Nouveau. **Vertegenwoordigers:** Victor Horta, Henry Van de Velde, Alfons Mucha, Henri de Toulouse Lautrec, Hector Guimard, Émile Gallé, Charles Rennie Mackintosh en The Glasgow Four, Otto Wagner, Gustav Klimt, Josef Hoffmann, Joseph Olbrich en de Wiener Werkstätte, Peter Behrens, Jan Toorop, Antoni Gaudí en Louis Comfort Tiffany.

Catalaans Modernisme (1880 - 1911), wordt gekenmerkt door het gebruik van gebogen (in plaats van rechte) lijnen, asymmetrie en veelvuldig gebruik van organische elementen ontleend aan de natuur, gecombineerd met rijke decoratie en detaillering. Deze stroming heeft een zware stempel gedrukt op de stad Barcelona. De bekendste exponent van deze kunststroming is de architect Antoni Gaudí.

Art Deco (1920 - 1939) (Art-Deco geschreven in samenstellingen) was een populaire stijlbeving die haar weerslag had op de decoratieve en toegepaste kunst, in de architectuur, het grafische, industriële en interieurontwerp, maar ook in de beeldende kunst en de kledingmode. De beving was in zekere zin eclectisch, dat wil zeggen een mengelmoes van vele verschillende stijl- en kunststromingen uit de eerste decennia van de 20e eeuw. Belangrijkste kenmerk van Art Deco en tevens het onderscheid met de meer organische Jugendstil of Art Nouveau, is de omarming van technologie in aanvulling op traditionele motieven. De stijl wordt vaak gekenmerkt door rijke kleuren, geometrische figuren en overdadige versieringen. Er ontstond ook een nieuw soort eclecticisme, waarbij kenmerken van verschillende stijlen en stromingen gecombineerd werden, zoals het Expressionisme, Kubisme, Modernisme en functionalisme. Hierdoor kan het voorkomen dat een glazen vaas, een bronswerkje en een eetkamerameublement alle drie geclassificeerd kunnen worden als Art Deco, en tegelijk geen enkel uiterlijk stijlkenmerk gemeen hebben. Ook de internationale uitingen van de Art Deco verschillen op een groot aantal essentiële punten. Het vraagt in bepaalde gevallen een geoefend oog om in de architectuur bijvoorbeeld late geometrische Art Nouveau niet te classificeren als Art Deco, omdat beide een stijloverlapping kennen. Art Deco is meer het tijdvenster tussen beide wereldoorlogen rond een verzameling van verschillende stijlen die in ieder geval met elkaar gemeen hebben dat zij alle een reactie waren op de organische ornamentiek van de Duits-Oostenrijkse Jugendstil en de Frans-Belgische curvilineaire Art Nouveau. In de architectuur vormde Art Deco vaak een element binnen een andere architectuurstroming. In Nederland werd deze vormgeving bijvoorbeeld vaak geïntegreerd in de Amsterdamse School. Bij de Amsterdamse School zijn dat de nadruk op de rechte en hoekige lijn en de toepassing van het verticaal cilindrisch gebogen vlak. Ook de "Nieuwe Kunst" uit de jaren 1930 die bekend staat als Nieuwe Zakelijkheid is verwant met de Art Deco. Een vervolg op de Art Deco was de Streamline Design, vooral in Amerika.

Functionalisme (1920 - 1970) is een stroming in de bouwkunst en de kunstnijverheid waarin de functie centraal staat. Deze houding resulteert in een nuchtere, zakelijke vormgeving waarbij elke overbodige versiering wordt geweerd.

Het functionalisme bereikte zijn hoogtepunt met de moderne ingenieursbouwkunst en de mogelijkheden die nieuwe materialen zoals ijzer, gewapend beton, staal en glas met zich meebrachten. Pas met de opkomst van het Postmodernisme eind jaren zeventig worden sierlijke elementen terug toegepast. **Vertegenwoordigers:** Peter Behrens, Le Corbusier, Walter Gropius, Adolf Loos, Oscar Niemeyer, Ludwig Mies van der Rohe en Gerrit Rietveld.

Prerafaëlieten (1848 - 1860) waren Engelse kunstenaars in het Victoriaans tijdperk, voornamelijk kunstschilders, die zich afzetten tegen de academische kunst als toen voorgeschreven door de Royal Academy of Arts. Prerafaëlieten wilden terugkeren naar de eenvoud zoals die bestond bij kunstenaars levend vóór Rafaël. Ze streefden eenvoudige composities en een nauwkeurige, realistische werkwijze na. De beweging begon in 1848 met de oprichting van een genootschap, de Pre-Raphaelite Brotherhood, met als belangrijkste leden William Holman Hunt, John Everett Millais en Dante Gabriel Rossetti. Na 1860 ging de beweging geleidelijk over in een vorm van Estheticisme, ook wel de 'aesthetic movement' genoemd. Belangrijke exponenten van deze tweede golf waren opnieuw Dante Gabriel Rossetti, Edward Burne-Jones, William Morris en Frederic Leighton en later ook John William Waterhouse en John Collier. De Prerafaëlieten kenden nauwelijks een continentaal-Europese pendant, maar hadden wel invloed op het Symbolisme en de Jugendstil. In Nederland inspireerden de Prerafaëlieten schilders als Matthijs Maris, Antoon van Welie en Richard Roland Holst.

Symbolisme (1884 - 1910) was tijdens het fin de siècle een stroming in de beeldende kunst, muziek en literatuur. In eerste instantie vooral in Frankrijk, maar spoedig daarna ook elders in Europa. Het ontstaan van het Symbolisme is te zien als een reactie op het rond 1850 dominante Realisme en naturalisme in de kunst. Verbeeldingskracht, fantasie en intuïtie werden centraal gesteld. Het Symbolisme kenmerkt zich door een sterke hang naar het verleden en een gerichtheid op het onderbewuste, het ongewone en het onverklaarbare. Het symbool stond daarbij centraal, en wordt een zintuiglijk waarneembaar teken dat verwijst naar een poort naar de niet-zintuiglijke wereld. De innerlijke, irrationele ervaringen worden belangrijk, met de nadruk op droombeelden en de dood. Vormen van machteloosheid, loomheid en decadentie roepen een sfeer op van onheilsverwachting en dreiging. Het centrum van de symbolische kunst rond de eeuwwisseling van 1900 was gelegen in Parijs. Daar hadden zich veel kunstenaars verzameld die zich verwijderden van een realistische weergave van de wereld. Naast Gauguin waren Puvis de Chavannes, Émile Bernard, Paul Sérusier, Maurice Denis, Gustave Moreau, Odilon Redon en iets later Marcel Duchamp belangrijke exponenten. In de Duitstalige gebieden was de invloed van de romantiek duidelijk merkbaar, waarbij namen als Arnold Böcklin, Ferdinand Hodler, Franz von Stuck, Carlos Schwabe en in Oostenrijk Gustav Klimt horen. Een bijzondere variant, met een centrale plaats voor het onbewuste, ontwikkelde zich in Scandinavië, met de Noor Edvard Munch als bekendste vertegenwoordiger. Het Russisch Symbolisme bracht namen voort als Michail Vroebel, Michail Nesterov, Nikolaj Rjorich, Wassily Kandinsky en Alexandre Benois. In het katholieke België ontstond aan het einde van de negentiende eeuw te Brussel een symbolistisch centrum van internationale allure, zich concentrerend rondom de kunstenaarsgroepering 'Les Vingt'. Belangrijke vertegenwoordigers waren Fernand

Khnopff, George Minne, Paul Delvaux, James Ensor, Léon Spilliaert, Félicien Rops en Jean Delville. In Vlaanderen ontwikkelde zich rond Albijn Van den Abeele de eerste Latemse School, die onder invloed van het "stedelijk Symbolisme" van dichter Karel van de Woestijne en de beeldhouwer George Minne, de mystieke symbolisten werden genoemd. In het overwegend protestantse Nederland kwam het Symbolisme minder tot wasdom, maar dienen niettemin de namen van Jan Toorop, Richard Roland Holst en Johan Thorn Prikker te worden genoemd.

Modernisme (1890 - 1950) is het totaal van vernieuwende stromingen in de kunsten in de westerse maatschappij die vanaf het eind van de 19e eeuw opkwamen als reactie op het Estheticisme en Realisme in de toenmalige kunst. Vanaf de tweede helft van de twintigste eeuw ging het Modernisme over in het **Postmodernisme**, dat deels een reactie op en deels een radicale voortzetting van het Modernisme is. Vooral na de Eerste Wereldoorlog komen de modernisten in verzet tegen de traditionele opvattingen en vormen van kunst, architectuur, literatuur, geloof, sociale organisatie en het dagelijks leven. Modernisme heeft vele betekenissen die elkaar soms zelfs min of meer uitsluiten. Van eensgezindheid in standpunten was eigenlijk onder de modernisten geen sprake. Sommige modernisten zagen zichzelf als onderdeel van een revolutionaire cultuur, maar de meesten waren apolitiek. Schilderstijlen die onder het Modernisme vallen zijn: Fauvisme (1885-1890), Primitivisme, Expressionisme, Kubisme, Futurisme, Dadaïsme, Suprematisme, Constructivisme, Neoplasticisme, Surrealisme, Spatialisme, Abstract-Expressionisme, Sociaal-Realisme. Modernisme kan gezien worden als synoniem van de "historische avant-garde".

Moderne kunst (1900 - 1960) is de term die algemeen gebruikt wordt voor de avant-gardistische artistieke uitingen vanaf het begin van de 20e eeuw tot ongeveer de jaren 60. Belangrijke stromingen in de Moderne Tijd waren Kubisme, Futurisme, Dadaïsme en Surrealisme. Modernisme uitte zich zowel in de schilderkunst als in de beeldhouwkunst. Een algemeen kenmerk van de moderne kunst is de drang om te experimenteren en het scheppen van een grotere afstand tussen het kunstwerk en de zichtbare werkelijkheid, bijvoorbeeld door een verregaande abstractie of de nadruk op het kunstwerk als idee. Een belangrijke mijlpaal voor de doorbraak van de moderne kunst in Amerika was de Armory Show, officieel International Exhibition of Modern Art, een tentoonstelling in 1913 in New York. Deze expositie was voorafgegaan door en geïnspireerd op de Sonderbund-Ausstellung in 1912 in Keulen. Een kunsthistoricus die met zijn geschriften het denken over de moderne kunst beïnvloedde was Daniel-Henry Kahnweiler. Hij vertegenwoordigde in zijn galerie onder anderen Pablo Picasso en publiceerde in 1920 De weg naar het Kubisme. Het einde van de moderne kunst als dominante stroming kwam vanaf de late jaren 1960 met het ontstaan en de geleidelijke verbreiding van het Postmodernisme en met de herwaardering van diverse realistische stromingen. Abstracte kunst is een richting binnen de moderne kunst waarin niet wordt geprobeerd om objecten uit de natuurlijke wereld exact weer te geven. Vormen en kleuren verwijzen niet naar iets anders door het detailgetrouw af te beelden maar drukken iets uit door hun intensiteit en contrast. De kunst die sinds de jaren 60 gemaakt wordt, wordt meestal aangeduid met hedendaagse kunst. Kunst van jonge, veelbelovende of nog niet gevestigde kunstenaars noemt men ook

actuele kunst. In diverse musea over de hele wereld wordt de moderne schilderkunst en beeldhouwkunst tentoongesteld.

Expressionisme (1905 - 1940) (van Latijn: expressio, "het uitdrukken") is een modernistische stroming in de Europese kunst. In het Expressionisme tracht de kunstenaar zijn gevoelens of ervaringen voor de waarnemer uit te drukken, door een zekere vervorming van de werkelijkheid. Expressionisme als stijl is vooral bekend in de dichtkunst en schilderkunst, maar komt ook voor in de muziek, literatuur, architectuur, het toneel en in de film. Het Expressionisme stelde de persoonlijke, onderbewuste reactie van de kunstenaar op zijn omgeving centraal. Het zette zich hiermee af tegen het Impressionisme, dat het weergeven van de zintuiglijk ervaren werkelijkheid vooropstelde. In het Expressionisme vervaagt deze band met de werkelijkheid, soms valt die zelfs helemaal weg. Hierdoor krijgen eerder niet voorstelbare, nieuwe vormen hun kans. De twee voornaamste uitgangspunten zijn dan ook: 'er zijn geen wetten' en 'wetten mogen door niemand worden opgelegd.' In de schilderkunst wordt de term 'expressionistisch' inmiddels bij uitbreiding gebruikt voor elk schilderij dat een expressionistische gemoedstoestand uitdrukt, ook als het niet uit de vroege twintigste eeuw stamt. Het Expressionisme begon in Duitsland, met kunstenaarsbewegingen als Die Brücke, Der Blaue Reiter en het Bauhaus. In 1911 introduceerde de kunstcriticus Herwarth Walden de term "Expressionisme" in zijn polemisch tijdschrift "Der Sturm". In diezelfde tijd ontstond in Frankrijk het Fauvisme, een met het Duitse Expressionisme vergelijkbare kunststroming in de schilderkunst. Het Expressionisme had zijn bloeitijd in het eerste kwart van de twintigste eeuw. Vooral in de expressionistische schilderkunst wordt, bijvoorbeeld door kleurgebruik, afgeweken van de werkelijkheid. Afwijkende kleuren worden gebruikt om gevoelens te accentueren. Ook worden, om de expressiekracht te verheven, natuurlijke objecten vervormd en wordt soms het perspectief opzettelijk losgelaten. Ook andere academische (conventionele) vorm- en beeldtaal wordt bewust vermeden, bijvoorbeeld het toepassen van de gulden snede. Friedrich Nietzsche was feitelijk de geestelijke voorwerker van het Expressionisme. In Nederland vormde zich in 1918 een groep kunstenaars in Groningen, De Ploeg, die het Expressionisme omarmde. De Ploeg staat voor vernieuwing, het "omploegen". De bekende schilder Jan Altink is de bedenker van de naam. Naast Jan Altink bestond de kunstkring uit onder anderen Jannes de Vries, Jan Jordens, Johan Dijkstra, Hendrik Werkman, Anton Buytendijk en Jan Wiegers. Jan Wiegers is diegene die in Davos Ernst Ludwig Kirchner ontmoette en met hem samenwerkte. Bij terugkomst in Nederland introduceerde hij de stijl van Kirchner bij zijn mede-Ploegleden. Het Groninger Museum en Stedelijk Museum hebben een uitgebreide collectie van De Ploeg. In 1948 verenigde een aantal surrealist, fauvist en expressionist zich in de Cobra-groep, aangezien zij verwante kunstopvattingen hadden. Deze op het Expressionisme voortbordurende stroming is verantwoordelijk voor het opleven van de moderne kunst in vooral Nederland, maar ook België en Denemarken. **Vertegenwoordigers:** August Macke, Franz Marc, Gabriele Muntz, Heinrich Campendonk, Emil Nolde, Wilhelm Lehmbruck, Karl Schmidt-Rottluff, Ernst Ludwig Kirchner, Adolf Hölzel, Hermann Stenner, Erich Heckel, Otto Mueller, Max Beckmann, Fritz Bleyl, Walter Gramatté, Paula Modersohn-Becker, Maria Marc, Chaim Soutine, Egon Schiele, Oskar Kokoschka, Amedeo

Modigliani, Wassily Kandinsky, Alexej von Jawlensky, Marianne von Werefkin, Elene Achvlediani, Lado Goediasjvili, Sjalva Kikodze, Valerian Sidamon-Eristavi, Charles Eyck, Willem Hofhuizen, Hendrik Chabot, Jaap Min, Jan Sluyters, Rudi Bierman, Jan Wiegers, Herman Kruidt, Karel Appel, Theo van der Horst, Jan Altink en Hendrik Werkman, Constant Permeke, Gustaaf De Smet, Albert Servaes, Frits Van den Berghe, James Ensor, Floris Jaspers, Felix de Boeck, Albert Driesbeke en Frans Pincé, Edvard Munch, Francis Bacon en Paul Klee.

Fauvisme (1889 - 1908) is een uit Frankrijk afkomstige expressionistische stroming in de schilderkunst die begin 20e eeuw ontstond. Het Fauvisme kenmerkt zich door het gebruik van felle, nauwelijks gemengde kleuren. De stroming staat aan het begin van de moderne kunst en vond haar voortzetting in de schilderkunst van de 20e eeuw. Het hoogtepunt bereikte de stroming tussen 1898 en 1908. Een van de voorlopers van het Fauvisme was Paul Gauguin. Belangrijke fauvisten (wilden): Georges Braque, André Derain, Kees van Dongen, Raoul Dufy, Roger de La Fresnaye, Henri Matisse, Georges Rouault, Maurice de Vlaminck.

Die Brücke (1905 - 1913) Deze groep expressionistische kunstenaars uit Dresden vormt samen met Der Blaue Reiter de kern van het Duitse Expressionisme. Oorspronkelijk was het de bedoeling samen te werken om zich los te trekken van de academische stijltheorieën. Maar net door deze samenwerking bleef de ontwikkeling van een eigen stijl lang uit. De kunstenaars wilden de essentie van het creatief vermogen direct in beeld brengen en hun eigen emotie manifesteren, in tegenstelling tot de fauvisten. Ze zochten hun inspiratie in de natuur en in het stadsleven. Hun belangrijkste inspiratiebronnen waren Edvard Munch en Vincent van Gogh. Kenmerkend voor de kunst van Die Brücke is de heropleving van de houtgravure. Dit zagen de kunstenaars als een uniek nationaal medium. Kirchner begon ermee maar Heckel was de beste graveur van de groep. Onder invloed van etnische kunst en de houtgravures van Gauguin ontwikkelden ze een stijl die leek op die van de vroege Duitse primitieven. De naam van de groep betekent brug en werd gekozen omdat de leden een brug probeerden te maken tussen de traditionele Duitse kunst en de nieuwe moderne kunst. Onder het nazibewind werd hun kunst verboden en vaak vernietigd. De groep werd opgericht door vier studenten aan de Technische Hochschule te Dresden: Ernst-Ludwig Kirchner, Fritz Bleyl, Karl Schmidt-Rottluff en Erich Heckel. Later sloten ook Emil Nolde, Max Pechstein, Otto Mueller en Cuno Amiet zich aan.

Der Blaue Reiter (1911 - 1914) Deze Duitse expressionistische kunstenaarsgroep ontstond in München en was samen met Die Brücke verantwoordelijk voor de belangrijke vernieuwingen in de Duitse kunst. Der Blaue Reiter werd in 1911 opgericht door Wassily Kandinsky, Franz Marc, August Macke en Alexej von Jawlensky. Er was niet echt sprake van een georganiseerde beweging, de deelnemers onderhielden vooral hun vriendschapsband. De kunstenaars van der Blaue Reiter beschouwden de emotie als voornaamste factor van het creatieve vermogen. De naam van de schildersgroep is afkomstig van het schilderij Der Blaue Reiter van Kandinsky uit 1903. Dit schilderij werd in de almanak Der Blaue Reiter gepubliceerd in 1912 en gaf de beweging haar naam. De Eerste Wereldoorlog maakte een einde

aan de beweging: Marc en Macke sneuvelden, Klee, Kandinsky en anderen verlieten het land. Deze laatsten keerden later terug naar Duitsland en werden aangesteld als leraren aan het Bauhaus. De bekendste kunstenaars van deze groep zijn Kandinsky, Marc, Macke, von Jawlensky, Paul Klee, Gabriele Münter, Marianne von Werefkin, Lyonel Feininger, Hans Arp, Alfred Kubin, Robert Delaunay, Arnold Schönberg en Heinrich Campendonk.

Kubisme (1906 - 1920) is een stroming binnen de moderne kunst van het begin van de 20e eeuw. Het is een van de vier grote schilderstijlen (naast het Dadaïsme, het Expressionisme en de Abstracte kunst) in de Europese schilderkunst van de 20e eeuw. Het Kubisme vierde zijn hoogtijdagen als avant-gardekunststroming in de periode van 1906 tot circa 1920. Kunsthistorisch gezien ontstond het Kubisme als reactie op het intuïtieve Fauvisme met zijn felle kleuren en vlakke vormen. Kubisme daarentegen ging in de richting van orde, reflectie en constructie en maakte gebruik van driedimensionaal voorgestelde vormen. Van de 19e-eeuwse schilder Paul Cézanne, een voorloper van het Kubisme, is de uitspraak dat alle vormen in de natuur in feite zijn opgebouwd uit een aantal oervormen zoals bol, kegel, cilinder en kubus. In het werk van Paul Cézanne wordt het klassieke perspectief losgelaten en worden kleuren gebruikt om het gevoel van diepte te creëren. Heldere kleuren staan op de voorgrond en donkere kleuren op de achtergrond. Dit is goed te zien in de serie Mont Sainte Victoire, die werd getoond op een tentoonstelling in 1907 met zijn werken van de laatste tien jaar. Het schilderij Les Femmes d'Alger (O. J. R. van O. J. R.) baande definitief de weg voor het Kubisme in de schilderkunst. Picasso liet zich hiervoor inspireren door de Afrikaanse maskers die hij zag in het Musée de l'Homme. Op het doek staan vijf prostituees afgebeeld, wier lichamen hij versimpelde tot geometrische vormen. Het belangrijkste - en vernieuwendste - aspect van het Kubisme is dat het in eerste instantie om een nieuwe manier van kijken gaat. Kenmerken van het Kubisme zijn: afgevlakt volume, verwarrend perspectief, collage, meerdere standpunten, stillevens, analytisch, synthetisch. Het woord Kubisme hangt samen met kubus. De kubisten deden alsof de natuur alleen maar bestond uit kubussen, kegels en bollen. Alles werd met deze vormen getekend. Het meest kenmerkende van het Kubisme is de vereenvoudiging van alles. Kleur was aanvankelijk niet zo belangrijk. Men gebruikte geen felle kleuren, alleen maar grijsachtige en bruine tinten. Belangrijke onderwerpen waren landschappen, mensen en stillevens. Het Kubisme bevruchtte de basisstroming van de 20e eeuw, het Expressionisme, en bracht zo mengvormen voort als het Vlaams Expressionisme en de kunst van Picasso. We kunnen onderscheiden: **Geometrisch Kubisme** (1907-1909) (gebruik van de basisstructuren achter de dingen en er zijn nog herkenbare, tamelijk samenhangende vormen; met de sterke invloed van Cézanne op de landschappen van Braque en de door Afrikaanse sculpturen geïnspireerde techniek van Picasso.), **Analytisch Kubisme** (1910-1914)(het beeld dat de kunstenaar van de werkelijkheid biedt spat uiteen in kleine fragmenten, gaat bijna naar het abstracte) en **Synthetisch Kubisme** (1913- circa 1920)(kan evengoed de associatieve fase genoemd worden. Violoncelen en gitaren worden herleid tot de kleur en de textuur van het materiaal waarvan ze gemaakt zijn. Men wil de breuk met de realiteit weer herstellen. Niet door terug te gaan naar zijn oorspronkelijke vorm maar door de karakteristieke

omtreklijn en de materie van objecten zo reëel mogelijk weer te geven. Hiervoor gebruikt men de trompe-l'oeil en de bekende collages, ook kleur wordt weer toegelaten.). Het Kubisme liep tot 1920 en het leidde zowel naar het Dadaïsme als naar de Abstracte kunst. Er zijn tevens overgangen naar het Purisme, het Orphisme, het Precisionisme en het Constructivisme. **Vertegenwoordigers:** Zwitsers: Alice Bailly (1872-1938); Spaans: Pablo Picasso (1881-1973), Juan Gris (1887-1927); Frans: Georges Braque (1885-1963), Robert Delaunay, Sonia Delaunay, Roger de la Fresnaye, Fernand Léger, André L'hôte; Duits: August Macke (1887-1914), Franz Marc (1880-1916), Albert Gleizes, Jean Metzinger; Russisch: Kazimir Malevitsj (1879-1935); Italiaans: Umberto Boccioni (1882-1916); Nederlands: Piet Mondriaan (1872-1944), Otto van Rees (1884-1957), Ries Mulder (1907-1973).

Abstracte kunst (1908 - heden) is de overkoepelende term voor de moderne kunst waarin geen objecten worden weergegeven. Het losmaken van kleur om de zintuiglijk waarneembare realiteit weer te geven vond zijn oorsprong in het Impressionisme, het Fauvisme en het Expressionisme. De allereerste abstracte creaties waren van Paul Cézanne die al in 1904 landschappen schilderde op abstraherende manier. In 1908 brachten Constantin Brancusi en Piet Mondriaan hun kunst tot een uiterst eenvoudige vorm terug. Toch worden de werken van Picabia en Kandinsky beschouwd als de eerste echte abstracte schilderijen. We kunnen twee grote stromingen onderscheiden binnen de Abstracte kunst:

1 de **Geometrische Abstracte kunst** met het Suprematisme en Constructivisme, 2 het **Abstract Expressionisme** met het Kubisme, CoBrA, Neoplasticisme en Orphisme. **Vertegenwoordigers:** Robert Delaunay, Francis Picabia, František Kupka, Victor Vasarely, Vladimir Tatlin, Aleksandr Rodtsjenko, Kasimir Malevitch, El Lissitzky, Piet Mondriaan, Theo van Doesburg, Willem de Kooning, Karel Appel, Corneille, Constant Nieuwenhuys, Paul Klee, Pablo Picasso, Joan Miró, Jackson Pollock, Mark Rothko, Robert Motherwell, Alberto Magnelli, Georges Vantongerloo, Constantin Brancusi, Jean Arp, Naum Gabo en Antoine Pevsner.

Futurisme (1909 - 1914) (Italiaans futuro, "toekomst") is een van oorsprong Italiaanse beweging en kunststroming ontstaan uit het Kubisme. Enkele kenmerken van het Futurisme zijn snelheid, energie, agressie, krachtige lijnen, vooruitgang en nieuwe technologie. Samen met het opkomende nationalisme in alle Europese landen paste het Futurisme in het oorlogsentousiasme dat kenmerkend was voor veel intellectuele en artistieke kringen aan de vooravond van de Eerste Wereldoorlog.

Vertegenwoordigers: Kasimir Malevitsj, Giacomo Balla, Marcel Duchamp en Gino Severini.

Vorticisme (1912 - 1915) Het Vorticisme is een Engelse kunststroming die gekenmerkt wordt door geometrische abstractie, scherp omlijnde, tweedimensionale vormen en vlakke, heldere kleuren. Deze avant-garde groep werd in 1914 opgericht door Wyndham Lewis. Het Vorticisme ontstond uit het Kubisme maar evolueerde naar het Futurisme. De term Vorticisme is afgeleid van het Latijnse vortex dat draaikolk of wervelwind betekent. In tegenstelling tot het Kubisme waar de kubus het basismodel is, zijn in deze stroming holle en bolle vormen belangrijk. Tot de meest bekende kunstenaars horen Lawrence Atkinson, Jessica Dismorr, Cuthbert Hamilton, William

Roberts, Helen Saunders, Edward Wadsworth, Jacob Epstein en Henri Gaudier-Brzeska.

Rayonisme (1909) In 1909 stelde Michail Larionov zijn doek Verre voor. Dit werk gaf aanleiding tot de term Rayonisme. Larionov was beïnvloed door het kleur-en lichtgebruik van William Turner, maar verdeelde zijn figuratieve voorstelling in stralendiagrammen. Op het punt waar elke associatie met de realiteit verdwijnt, spreken we van Rayonisme. Larionov streefde naar een kunst die verder ging dan abstractie. De naam ontleende hij aan het gebruik van stralen (rays) van contrasterende kleuren die lijnen van gereflecteerd licht voorstelden. De beweging had een kort bestaan maar was van belang voor de ontwikkeling van de Russische Abstracte kunst. Alleen Larionov en zijn echtgenote Nathalie Gontcharova hebben rayonistische werken gemaakt.

Performancekunst of Action Art (1910 - heden) is een interdisciplinaire kunstvorm waarbij het kunstwerk wordt gevormd door live-acties van kunstenaars. Deze artistieke acties worden vaak aan een aanwezig publiek of in gedocumenteerde vorm gepresenteerd in de context van de beeldende kunsten. Elementen van beeldende kunst, theater, dans en muziek worden hierbij in het kunstwerk gecombineerd. Ook kenmerkend voor performancekunst zijn happenings, provocaties, unieke ervaringen en de ontwikkeling van een kunstwerk zonder vooropgezette regels of scripts. Zowel in het Futurisme, het Dadaïsme, de conceptuele kunst en de kunststroming Fluxus speelden de performances een belangrijke rol.

Vertegenwoordigers: Panamarenko, Roger Raveel, Joseph Beuys, Gilbert & George, John Lennon, Yves Klein, Salvador Dalí, John Cage, Allen Ginsberg, Paul McCarthy, Yoko Ono, Armando, Johnny van Doorn, Robert Jasper Grootveld, Theo Kley, Willem de Ridder, Wim T. Schippers, Moniek Toebosch en Simon Vinkenoog.

Postkubisme (1912 - 1918) Deze term wordt gebruikt voor de Parijse kubistische schilderkunst die ontstaat als reactie op het oorspronkelijke Kubisme van Braque en Picasso. Het Postkubisme ontstaat al tijdens de kubistische periode maar zal pas na de eerste wereldoorlog haar volwassenheid bereiken. Deze stroming brengt een meer gematigde versie van het strenge Kubisme. Zo worden heldere en zuivere kleuren opnieuw geaccepteerd en werkt men aan goed leesbare composities. Ook de band met de werkelijkheid wordt opnieuw belangrijk. Kenmerkend voor deze stijl zijn de hoekige, maar herkenbare omliggende voorwerpen en figuren. **Vertegenwoordigers:** Albert Gleizes, Jean Metzinger, Henri Le Fauconnier, Fernand Léger, de gebroeders Duchamp, Francis Picabia en la Section d'Or met André Lhote, Léopold Survage, Archipenko en Marthe Donas.

Orphisme (1910 - 1913) Het Orphisme is een overgangsvorm tussen het Kubisme en de Abstracte kunst. Het was de Franse schrijver Apollinaire die de term Orphisme in 1913 voor het eerst beschreef in Der Sturm. Robert en Sonia Delaunay zetten als eersten de stap van het Figuratieve Kubisme naar een soort van Abstracte kunst. Naast de beide Delaunays zijn de voornaamste orphisten František Kupka, Fernand Léger en Francis Picabia.

Purisme (1918 - 1925) ontstond als reactie op het Kubisme en werd doorgevoerd in de schilderkunst, beeldhouwkunst en architectuur. Net als het Bauhaus wilden ze de kunst versmelten met industriële productie en standaardisering. Kenmerkend waren het doelmatig gebruik van technologie, overzicht en structuur en zuivere geometrie. Hoewel het Purisme veel overeenkomsten had met het Kubisme, wezen ze de individuele inbreng af, wilden ze het Kubisme zuiveren van romantische en subjectieve elementen en stonden ze open voor wetenschap. De term onstond naar aanleiding van hun eerste tentoonstelling in 1918 die de catalogus omschreef als *Après le cubisme, le purisme*. Na een ruzie tussen Ozenfant en Le Corbusier in 1925 ging de groep uit elkaar. Amédée Ozenfant wordt beschouwd als de eerste purist, Le Corbusier was degene die de stijl doorvoerde in de bouwkunst. Zij zijn de belangrijkste vertegenwoordigers van het Purisme.

Suprematisme (1913 - 1930) is een vorm van de Abstracte kunst. Deze stijl binnen de schilderkunst werd gegrondvest door de Russische kunstschilder Kazimir Malevitsj, die in 1915 de principes formuleerde. Het Suprematisme kan worden gezien als tegenstelling tot het Constructivisme. Waar constructivisten zien dat het gehele leven door de techniek beheerst wordt, geloven de suprematisten dat het gevoel de techniek in het leven roept. Het Suprematisme werkt vooral met geometrische figuren zoals het vierkant, de cirkel en de rechthoek. Binnen een volkomen Abstracte kunst stond Malevitsj de suprematie van geometrische vormen voor. De weergave van zowel voorwerpen als ideeën werd volkomen afgewezen. Malevitsj' opvattingen zijn het meest radicaal uitgedrukt in zijn schilderij *Zwart vierkant* - een zwart vierkant op een witte achtergrond. Het Suprematisme van Malevitsj is voor een belangrijk deel gebaseerd op het werk van de Russische wiskundige Lobatsjevski. Vanuit deze denkbeelden is elk schilderij een 'bevroren' beeld van een eeuwige beweging door een ideaalruimte van n dimensies, geen omhoog, geen omlaag, geen rechts en geen links. Malevitsj schreef een kunsttheorie die de grondslag vormde van een deel van zijn oeuvre en die hij het 'Suprematisme' noemde (van suprematie, oftewel 'oppermacht'). Zijn eerste suprematistische schilderij dateert uit 1913. Zijn *Zwart vierkant op witte ondergrond* uit 1915 werd het 'icoon' van het Suprematisme en was op de eerste tentoonstelling in de 'rode hoek' opgehangen, de speciale plek in huis waar in Rusland de iconen geplaatst worden. Malevitsj stelde: "Het vierkante vlak geeft het begin aan van het Suprematisme, van een nieuw kleurrijk Realisme als een soort van abstract scheppen". Het betreft kunst waarin geen sprake is van figuratie. Het idioom is gebaseerd op geometrische vormen, pure kleuren plus wit en zwart. Kunst was voor Malevitsj verbonden met het spirituele. Volgens zijn opvatting diende de kunst geen politieke, utilitaire of sociale doelstellingen of pretenties te hebben. Kunst behoorde autonoom te zijn. Deze opvatting onderscheidde hem van de constructivisten. Er waren meerdere volgelingen, waaronder Ljoebov Popova.

Dadaïsme (1916 - 1924) of kortweg **Dada** was een culturele beweging die tijdens de Eerste Wereldoorlog ontstond in Zürich, in het neutrale Zwitserland. De beweging beleefde tussen 1916 en 1920 haar hoogtepunt. De kunstenaars van Dada hielden zich bezig met mengvormen van beeldende kunst, poëzie, theater en grafisch ontwerp. De beweging toont qua geesteshouding verwantschap met het nihilisme door het opzettelijk irrationele en het ondergraven van de algemeen geaccepteerde

standaarden; dadaïsten verwierpen logica en traditionele kunst, die ze verantwoordelijk hielden voor de maatschappelijke destructie. Hoewel de beweging slechts korte tijd heeft bestaan, was haar invloed zeer groot. Dada is een kunst net onder de realiteit. Kunstenaars hielden zich bezig met het gebruik van voorwerpen die al bestonden, maar zij maakten er net iets anders van dan de oorspronkelijke functie, bedoeling of hoedanigheid. De term Dada betekent in het Frans hobbelpaard of stokpaard. Die werd gekozen door een zakmes willekeurig in de bladzijden van een Frans-Duits woordenboek te steken, aldus de anti-rationele houding van de beweging symboliserend. **Vertegenwoordigers:** Guillaume Apollinaire (1880-1918), Jean Arp (1886-1966), Theo van Doesburg (1883-1931), Marcel Duchamp (1887-1968), Max Ernst (1881-1976), George Grosz (1893-1959), Paul van Ostaïjen (1896-1928), Francis Picabia (1879-1953), Man Ray (1890-1976), Otto van Rees (1884-1957), Hans Richter (1888-1976), Thijs Rinsema (1877-1947), Kurt Schwitters (1897-1948), Sophie Taeuber-Arp (1889-1943).

Metafysische schilderkunst (1917 - 1920) (Pittura metafisica) is een kunstrichting in de moderne Italiaanse kunst, waaraan vanaf 1917 vooral de ideeën van G. de Chirico en Carlo Carrà ten grondslag liggen en die ook door hen werd ontwikkeld. Zonder een school of enige groepering te vormen, was het de Italiaanse schilder Giorgio De Chirico die vanaf 1910 inhoud gaf aan de pittura metafisica met zijn bekende reeks Places d'Italie tijdens zijn verblijf in Parijs. In de metafisica-stijlbeweging werd het reële beeld verdrongen door een poëtische droomwereld van leegte en stilte, ver af van het Kubisme en tegengesteld aan het Futurisme. Benauwende schaduwen buiten proporties, vreemde instrumenten buiten maat, scherpe kleuren die een tijdloze sfeer suggereren en waar het doodgewone verrassend vreemd wordt, binnen het niet meer afgewezen traditionele perspectief, creëren een indruk van vreemde bewegingloosheid en leiden tot de symbolische uitdrukking van een nieuwe en mysterieuze binding met de alledaagse wereld. De ontmoeting, in 1916, in een militair hospitaal te Ferrara, tussen De Chirico, zijn broer Alberto Savinio en Carlo Carrà betekende de culminante fase. Vooral voor Carrà was de terugkeer uit het rumoerige Futurisme, met het plastische dynamisme, naar de vreemde stilte van de metafisica een ommekeer. Vanaf 1918 ging ook Giorgio Morandi de weg op van de soberheid en de zuiverheid. Na 1920 hield de beweging op.

Neoplasticisme of Nieuwe Beelding (1917 - 1944) (een nieuwe uitdrukking van de werkelijkheid) is een kunsttheorie, die omstreeks 1917 ontstond rondom het tijdschrift De Stijl. De belangrijkste vertegenwoordigers van de nieuwe Beelding zijn de kunstenaars Theo van Doesburg en Piet Mondriaan. Zij stelden zich als doel de kunst te zuiveren van elementen die daar volgens hen niet in thuishoorden en probeerden langs rationale weg de elementaire (en in hun ogen universele) principes van iedere kunstvorm vast te stellen en toe te passen. Mondriaan bleef de Nieuwe Beelding tot zijn dood in 1944 trouw. Van Doesburg ging in 1924 over tot het Elementarisme. Vertegenwoordigers o.a.: César Domela, Vilmos Huszár, Jacobus Johannes Pieter Oud, Gerrit Rietveld, Georges Vantongerloo.

De Stijl (1917 - 1931) Deze Nederlandse kunstbeweging werd in 1917 opgericht door Theo van Doesburg, Piet Mondriaan, Vilmos Huszàr, Bart van der Leek, Gerrit Rietveld, Georges Vantongerloo en J.J.P. Oud. Ze viel uiteen na het overlijden van Van Doesburg. De leden van De Stijl zochten naar een pure voorstelling van de werkelijkheid en gebruikten primaire kleuren in combinatie met zwart, wit en grijs en rechte lijnen. In het algemeen streefden ze naar een zo groot mogelijke eenvoud en abstractie. De leden van De Stijl werden vooral beïnvloed door de sociaal-economische omstandigheden. Rond 1921 kwamen ook de invloeden van het Bauhaus, Malewitsj, het Russisch Constructivisme en het Dadaïsme binnen. De ideeën van de groep worden soms Nieuwe Beelding of Neoplasticisme genoemd, een term die nu vooral gebruikt wordt om het werk van Mondriaan te duiden. De invloed van De Stijl op de architectuur was erg groot. Onder andere Ludwig Mies van der Rohe was er door beïnvloed. Enkele van de belangrijkste leden waren, behalve de stichters, Georges Vantongerloo, Gino Severini, Hans Richter, El Lissitzky, Hans Arp en Constantin Brancusi.

Het **Bauhaus (1919 - 1932)** was een opleiding voor beeldend kunstenaars, ambachtslieden en architecten die van 1919 tot 1933 eerst te Weimar later te Dessau en daarna nog een halfjaar in Berlijn gevestigd was. *Geschiedenis:* De Belgische architect-schilder Henry Van de Velde had bij zijn afscheid als directeur van de Großherzoglich-Sächsische Hochschule für Bildende Kunst te Weimar in 1915 de Duitse architect Walter Gropius voorgedragen als zijn opvolger. In 1919 liet Gropius zijn school, samen met de Großherzoglich-Sächsische Kunstgewerbeschule opgaan in het nieuwe Staatliches Bauhaus Weimar. Zijn zowel theoretisch als praktisch toegepaste programma was een synthese van plastische kunsten, ambachtelijke techniek en industrie. De inspiratie op het vlak van ambachtelijke techniek was afkomstig van de Engelse Arts-and-Crafts-beweging. In het manifest "An alle Künstler aller Länder" uit 1919 schreef Walter Gropius: Architecten, beeldhouwers en schilders, wij moeten allen terug naar het handwerk! Want er bestaat geen 'beroepskunst'. Tussen de kunstenaar en de handwerksman bestaat geen wezenlijk verschil. De kunstenaar is een handwerksman die zichzelf overtreft. Geen enkele kunstenaar kan echter buiten de basis van het handwerk. Dat is de oorsprong van het artistieke proces. Vooral onder invloed van de Nederlandse kunstenaar Theo van Doesburg, die samen met Piet Mondriaan in 1917 de kunstbeweging De Stijl had opgericht, evolueerde Bauhaus van het Expressionisme naar het Modernisme. Die invloed was waarschijnlijk van doorslaggevende betekenis. Gropius stond vrouwen niet toe om architectuur te studeren aan het Bauhaus, in strijd met de wetten van de Weimarrepubliek, die gelijke kansen in het onderwijs voor mannen en vrouwen ingesteld had, en de beloften van gelijkheid waarmee de school werd gepromoot. Vrouwen mochten echter wel deelnemen aan textiel- of pottenbakkersworkshops. *Onderwijs:* Gropius' studenten ontwierpen er efficiënte, elegante meubelstukken en gebruiksvoorwerpen. Strak van lijn, eenvoudig van vorm, zeer functioneel. De opklapbare meubels, bedoeld voor een nogal klein uitgevallen arbeiderswoning, of de vrijgezellenkast op wieltjes die je aan twee kanten kan openen, vielen op in het gamma. Multifunctionaliteit leek heruitgevonden door Bauhaus. De Zwitserse schilder Johannes Itten gaf er een spraakmakende Vorlehre-cursus, bedoeld tot het

stimuleren van de zelfwerkzaamheid. Na Itten, in 1923, kregen Paul Klee en László Moholy-Nagy die taak toegewezen. Andere vooraanstaande Duitse kunstenaars als Lyonel Feininger, Georg Muche, Oskar Schlemmer en de Russisch-Franse Wassily Kandinsky maakten deel uit van het lerarenkorps. Bauhaus is zowel een kunstenaarsschool, een pedagogisch project als de wieg voor het Bauhaus-ontwerp. De kunstenaarsschool evolueerde van een academie voor kunst & architectuur tot een cultuurbegrip. De nieuwe gebouwen in Dessau, zelf ontworpen door Gropius toen het Bauhaus Weimar in 1925 moest verlaten, zijn even spectaculaire voorbeelden van moderne architectuur als het project van de nieuwe arbeiderswijk in Dessau. In de school werd les gegeven op een manier die nooit eerder was vertoond. De studenten dienden hun eigen creativiteit te exploreren, door te werken met de meest uiteenlopende materialen. Er werd bewust en gedreven gezocht naar een architectuur die maatschappelijke impact heeft. Vele docenten en studenten geloven dat een betere architectuur en woonomgeving mensen beter laat worden, en uiteindelijk mede leiden tot een veranderde (volgens Bauhaus dus betere) wereld. Zodra mensen in luchtige, zonnige ruimtes kunnen wonen, in simpele woonblokken zonder enige versiering, zouden ze als vanzelf anders gaan leven, meer solidair en gelukkig.

Verhuizing naar Dessau: In 1924 won een rechtse coalitie de verkiezingen in Thüringen na een felle campagne tegen alles wat links was, ook Bauhaus. De nieuwe staatsregering kondigde het ontslag aan van directeur Gropius en een halvering van het budget. In 1925 verhuisde het Bauhaus daarom naar Dessau in het links gebleven Anhalt, op uitnodiging van het stadsbestuur. Daar bouwde men een nieuw complex, een soort molenwiekpatroon van verschillende gebouwen. Er was een gebouw voor lessen, een gebouw voor de studenten, een gecombineerd gebouw voor auditorium en restaurant, een atelier en een bruggebouw waarin zich de administratie bevond en de kantoren van Walter Gropius en zijn architectenbureau. De verhuizing betekende ook een samengaan van de kunstopleiding met de al bestaande 'Kunstgewerbe- und Handwerkerschule Dessau', wat de school een belangrijke financiële basis zou bezorgen. De fusie liep parallel met een verschuiving van een accent op het ontwerpen van unieke objecten naar het ontwerpen van voorwerpen die industrieel gefabriceerd konden worden. Het stadsbestuur had een praktische reden voor de uitnodiging aan Gropius: de grote woningnood en beperkte middelen dwongen een goedkope oplossing te zoeken voor het onderdak van de arbeiders en beambten van de Junkers fabrieken. Met toepassing van modulaire ontwerpen en industriële technieken wist Gropius een complete wijk te bouwen (Dessau- Törten). De studenten waren daarbij volop actief, geheel in stijl met de Bauhaus-filosofie. Opvallend is wel de vermenging van Gropius' privé-activiteiten als architect met zijn directeurschap van het Bauhaus. In contrast werd pas later een architectuuropleiding opgenomen in het Bauhaus programma, waarvoor Hannes Meyer werd aangetrokken. De eigen uitgave van de Bauhausbücher met geschriften van onder andere Piet Mondriaan, Theo van Doesburg, Wassily Kandinsky, Paul Klee, Kasimir Malevitch en Gropius zelf droeg uiteraard bij tot de bekendheid van het Bauhaus. In 1928 verliet de stichter Gropius het Bauhaus en werd hij opgevolgd door Hannes Meyer, die in 1930 op zijn beurt werd opgevolgd door Ludwig Mies van der Rohe.

Verhuizing naar Berlijn en sluiting: Het Duitse nationaalsocialisme wilde van het progressieve, als "bolsjewistisch" gebrandmerkte Bauhaus af en dwong het in 1932 naar Berlijn te

verhuizen. Nauwelijks een jaar later werd het na de nazi-machtsovername gesloten door Mies van der Rohe die niet langer wilde toegeven aan politieke eisen van de nieuwe machthebbers, zoals de verwijdering van Joodse en buitenlandse docenten. Zowel leraren als leerlingen verspreidden zich na 1933 over de westerse wereld en vooral in de Verenigde Staten propageerden onder anderen Walter Gropius, Ludwig Mies van der Rohe, Joseph Albers, Moholy-Nagy en Marcel Breuer verder de ideeën van het Bauhaus o.a. aan het Black Mountain College te North Carolina. Na de Tweede Wereldoorlog - in 1950 - probeerde in West-Duitsland oud-Bauhaus-student Max Bill het Bauhaus voort te zetten door de Hochschule für Gestaltung in Ulm op te richten. Deze school werd echter al in 1968 opgeheven. In Berlijn bevindt zich sinds 1979 het Bauhaus-Archiv, een museum over het Bauhaus. In Weimar bevindt zich het Bauhausmuseum. Werelderfgoed: De Bauhauslocaties in Weimar en Dessau staan sinds 1996 op de werelderfgoedlijst van UNESCO als Bauhaus en zijn sites in Weimar, Dessau en Bernau. In 2017 werd het erfgoed uitgebreid met enkele gebouwen in Dessau en Bernau (Bundesschule des Allgemeinen Deutschen Gewerkschaftsbundes).

Elementarisme (1925 - 1932) Het elementarisme werd ontwikkeld door Theo Van Doesburg als reactie op het Neoplasticisme van Mondriaan, en is dynamisch in plaats van statisch. Het elementarisme gebruikt alleen schuine en rechte lijnen en vlakken en wijst alle symboliek af. De elementaristen werkten vooral met primaire kleuren en wit en zwart.

Neue Sachlichkeit Nieuwe Zakelijkheid (1918 - 1933) was een stilistische reactie binnen de kunsten op het Expressionisme dat eraan vooraf was gegaan. Kenmerkend voor de stijl zijn de emotionele weergaven van alledaagse onderwerpen en de voorkeur voor eenvoud. De stroming manifesteerde zich zowel binnen de filmwereld als binnen de fotografie, de architectuur en de schilderkunst. De stroming vond haar oorsprong in de jaren 20 in en rondom het Bauhaus in Duitsland, dat daarmee van zeer grote betekenis is geweest voor allerlei zaken die tegenwoordig zeer alledaags zijn, zoals stalen meubels, roestvrijstalen bestek en hoogbouw met veel glaswerk aan de buitenkant. De Nieuwe Zakelijkheid binnen de (Duitse) schilderswereld werd het bekendst met namen als Otto Dix, George Grosz en Christian Schad. Nederlandse schilders die te relateren zijn aan de Nieuwe Zakelijkheid zijn onder meer Theo Stiphout, Wout Schram, Wim Oepts, Wim Bosma en Harmen Meurs. Binnen de schilderkunst van de Nieuwe Zakelijkheid zijn drie onderstromingen te onderscheiden (die soms aansluiten bij al eerder bestaande stromingen): **Verisme (1920)**, **Classicisme (1925 - 1940)** en **Magisch Realisme (1925 - 1940)**.

Verisme (1920): Deze schilders vertegenwoordigen de linksgeoriënteerde onderstroom binnen de schilderijstijl van de Nieuwe Zakelijkheid, met veel aandacht voor wat er in hun ogen mankeerde aan de maatschappij. Dit uitte zich in groteske, apocalyptisch aandoende schilderijen geïnspireerd door de expressionistische achtergrond van de belangrijkste kunstenaars: Otto Dix en George Grosz. In Rusland komt het Verisme overeen met het Socialistisch Realisme.

Classicisme (1925 - 1940): Deze niet in politiek geïnteresseerde tak van de Nieuwe Zakelijkheid werd stilistisch beïnvloed door de neofuturisten. In de praktijk richtten ze zich vooral op een klassieke beoefening van de schilderkunst, wat zich uitte in een zeer goede, academisch geschoolde techniek. De classicisten van de Nieuwe Zakelijkheid hielden zich vooral bezig met het schilderkunstig idealiseren van de Weimarrepubliek. De namen zijn: Georg Schrimpf, François Barraud, Rudolf Dischinger en Alexander Kanoldt.

Magisch Realisme (1925 - 1940): De naam werd bedacht door Franz Roh. Hoewel deze schilderstijl gezien kan worden als een aparte richting heeft zij duidelijk haar oorsprong in de Nieuwe Zakelijkheid. Magisch-realistische schilders proberen net als classicisten een technische perfectie te bereiken maar voeren tegelijkertijd surrealistische, soms dreigende elementen in zoals droom- en waanbeelden. De Italiaan Giorgio De Chirico geldt als de grote inspirator van deze stroming.

Vertegenwoordigers: Pyke Koch, Carel Willink, Charley Toorop, Dick Ket, Franz Radziwill, Richard Oelze, Rudolf Wacker, Carl Grossberg, Herbert Böttger, Christian Schad, Paul Delvaux en René Magritte. In de Duitse literatuur behoort Bertolt Brecht tot de Nieuwe Zakelijkheid.

De term **Magisch Realisme (1925 - 1940)**, ook wel Fantastisch Realisme, wordt zowel in de schilderkunst als de literatuur gebruikt. Het is een richting in de kunst waarin een poging wordt gedaan de werkelijkheid te verbinden met een andere of hogere werkelijkheid, waardoor hallucinerende beelden of droomeffecten ontstaan. Hierdoor is het Magisch Realisme verwant aan het Surrealisme dat ook vervreemdende effecten beoogt door min of meer realistische voorstellingen in ongewone verbanden en omgevingen te plaatsen. Het Magisch Realisme zoekt zijn inspiratie buiten de al te dagelijkse realiteit en binnen droom- en waanbeelden, vandaar ook de evenwaardige benaming fantastisch Realisme. Engelsen hebben het hierbij vaak over **Precise Realism** en **Sharp-Focus Realism**. Dergelijke werken laten zich kennen door een nauwgezette, bijna fotografische weergave van realistisch lijkende taferelen, die een geheimzinnige en magisch aandoende sfeer uitstralen. Dubbelzinnige perspectieven en een ongebruikelijke manier om de dingen naast elkaar weer te geven, versterken nog die magische suggestie. Technische en louter ambachtelijke vaardigheden zijn aan deze stijl inherent. De combinatie van wel en niet bestaande elementen, het spel van licht en kleur en de technisch perfecte afwerking maken geheimzinnige, soms dreigende schilderijen die hun weergave van de werkelijkheid een vervreemdend karakter meegeven. Dit maakt de stroming ook verwant met het Surrealisme. De magisch realistische voorstellingen zijn dikwijls wel mogelijk, maar niet waarschijnlijk. Vaak verwijzen hun onderwerpen naar dood, dreiging en verval. Vanaf 1915 ontpopte de Italiaanse schilder Giorgio de Chirico met zijn **Pittura Metafisica** zich als de wegbereider tot het Magisch Realisme.

Vertegenwoordigers: Maurits Cornelis Escher, Carel Willink, Pyke Koch, Wim Schuhmacher, Raoul Hynckes, Dick Ket, Paul Delvaux, René Magritte, Leonor Fini en Salvador Dalí.

Constructivisme (1915 - 1934) Naast een rol van het Italiaanse Futurisme heeft deze kunstvorm belangrijke wortels in Rusland. In de schilderkunst speelde, kort voor de Eerste Wereldoorlog, de Russische avant-garde een opvallend belangrijke rol in de ontwikkeling van de Abstracte kunst. Uit het Rayonisme (van Natalja Gontsjarova en Mikhail Larionov) en het Suprematisme (van Kazimir Malevitsj) ontwikkelde Vladimir Tatlin het bekende Constructivisme. Hij bracht met de collage-techniek van Pablo Picasso reliëf in de onderwerploze kunst en exposeerde zelfs met zwevende constructies. Volgens quasi mathematisch-technische principes werden door de constructivisten vooral geometrische vormen in compositie gebracht en werd gewild afgezien van enige subjectieve expressie. Het was vooral hun ontzag voor machines, de architect en de toegepaste technische constructies waardoor de constructivisten werden meegesleept; hierin zagen zij een houvast voor hun streven naar duidelijkheid en exactheid en tegen subjectief individualisme. In vele manifesten en avant-gardistische programma's werden de ingewikkelde en uiteraard theoretisch filosofische discussies van de constructivisten vastgelegd, met name in de periode van 1915 en 1920. Het Constructivisme drong in de jaren twintig ook door tot de Russische dichtkunst, met Ilja Selvinski en Eduard Bagritski als belangrijke vertegenwoordigers. Zwarte vlakken: Schilderen was voor de constructivisten in de eerste plaats een objectieve studie, een halsstarrig doorvoeren van de strengste vereenvoudiging van de schilderkunstige middelen, tot er ten slotte niets overbleef dan het bekende vierkante zwarte vlak van Malevitsj. Van hieruit werd de schilderkunst vanaf de basis opnieuw opgebouwd. Niet naar subjectieve uitingsbehoeften, maar naar de meest basale mogelijkheden die zijn af te leiden van het zwarte vierkante vlak, de zogenaamde constructivistische of suprematistische elementen. Deze constructivistische elementen zijn bijvoorbeeld: twee zwarte vlakken naast en tegen elkaar (een horizontale verlenging van het zwarte kwadraat), een zwart vierkant recht boven en tegen een ander (een verticale verlenging van het zwarte kwadraat), enz. Vervolgens de cirkel, de driehoek, enz. Via het Bauhaus in Weimar met El Lissitzky en De Stijl van Theo van Doesburg en Piet Mondriaan in Leiden drong het Constructivisme na de oorlog in West-Europa door. Terwijl Mondriaan zijn horizontaal-verticale composities creëerde, bracht Van Doesburg met diagonalen een meer dynamisch Constructivisme. Vertegenwoordigers: Naum Gabo en Antoine Pevsner waren toen aluitgegroeid tot de belangrijkste Russische exponenten van de beweging. František Kupka, László Moholy-Nagy en Victor Vasarely verdienden evenzeer hun constructivistische sporen. In Nederland worden Ad Dekkers, Jan Schoonhoven, Peter Struycken, Joost Baljeu en Bander van Ierland tot de constructivisten gerekend. Het Constructivisme was van 1917 tot 1921 de officiële kunst van de Russische Revolutie.

Precisionisme (1920 - 1940) wordt soms ook **Kubistisch Realisme** genoemd en is een onderdeel van het Amerikaanse vroeg-Modernisme dat beïnvloed werd door het Kubisme en het Futurisme. De beweging bestond enkel in de Verenigde Staten en vermeed Europese invloeden. Fotografie en architectuur spelen een prominente rol, sommige werken neigen naar het Fotorealisme. Kenmerkende onderwerpen zijn industrialisatie en modernisering van het Amerikaanse landschap. Tot op zekere hoogte werd de industrialisatie verheerlijkt. Georgia O'Keeffe is één van de

belangrijkste precisionisten. Haar man, de fotograaf Alfred Stieglitz, werd beschouwd als een mentor voor de hele groep. Haar stijl behoort samen met die van Charles Demuth, Edward Hopper en Charles Sheeler tot de meest precisionistische werken van de groep. Andere precisionisten neigden meer naar de Hard Edge. Precisionistische kunst zou stromingen als het Magisch Realisme en de Pop Art sterk beïnvloeden.

Organische Abstractie (1940 - 1960) is een vorm van abstractie waarbij de natuur het uitgangspunt is. **Vertegenwoordigers:** Jean Arp, Constantin Brancusi, Barbara Hepworth, Joan Miró, Henry Moore, Isamu Noguchi, Sharon Ryan, Georgia O'Keeffe en Yves Tanguy.

Surrealisme (1924 - 1940) is een kunststroming in de moderne kunst ontstaan als literaire stroming in het begin van 1920. Hoewel er een hoogtepunt van het Surrealisme is waar te nemen tussen 1925 en 1940, in zowel schilderkunst, beeldhouwkunst, fotografie als in de literatuur, is het Surrealisme nog steeds aanwezig en actief. Het is de Franse schrijver en essayist André Breton, die in 1924 zijn opvattingen omtrent het Surrealisme in de kunst, vooral de schilderkunst en de literatuur, te boek stelt in het Manifest van het Surrealisme (Frans: Manifeste du surréalisme). Over de relatie tussen het Surrealisme en de schilderkunst publiceerde hij in 1928 *Le surréalisme et la peinture*, dat in 1965 met vele nieuwe toevoegingen nogmaals werd uitgegeven. Teleurgesteld in het rationalisme, dat door de gruwelen van de Eerste Wereldoorlog te optimistisch was gebleken, en geïnspireerd door de ideeën van Sigmund Freud, stellen surrealisten de door vrije associaties gekenmerkte bewustzijnstoestand van de droom centraal. Het Surrealisme is dus geen esthetische school of vastgelegde stijlform, maar een geestesstroming, die leidde tot de automatische spontaneïteit. Artistiek is het inherent zowel aan de pure abstractie van Hans Arp en Joan Miró als aan de expressionistische figuratie van Max Ernst of Pierre Alechinsky. **Vertegenwoordigers:** Jean Arp, Guillaume Apollinaire, Salvador Dalí, Paul Delvaux, Max Ernst, Leonor Fini, Alberto Giacometti, Kati Horna, Frida Kahlo, René Magritte, Joan Miró, Joop Moesman, Yves Tanguy en Willem Wagenaar.

Absurdistische schilderkunst (1924 - heden) vaak overlappend met Surrealisme, kenmerkt zich door onconventionele, onzinnige beelden die de toeschouwer uitdagen en aan het denken zetten over de betekenis van het leven en de werkelijkheid. Het is een kunststroming die de absurditeit van de menselijke ervaring benadrukt, vaak door het creëren van onlogische en droomachtige taferelen. **Vertegenwoordigers:** Salvador Dalí, René Magritte en Adolfo Arenas Alonso

Nervia (1928 -) is een kunstenaarsgroep die ontstond in 1928 tijdens een bijeenkomst van initiatiefnemers bij de Waalse schilder Louis Buisseret, die het jaar nadien directeur van de kunstacademie te Bergen zou worden. Die andere initiatiefnemers waren de Waalse schilder Anto Carte en de niet-schilder Léon Eeckman. Door steun te verlenen aan jonge beloftevolle Henegouwse schilders, wilde zij de Waalse kunst, die in de schaduw stond van het Vlaamse Expressionisme van Sint-Martens-Latem, opwaarderen. De naam Nervia slaat enerzijds op de voor-Romeinse bewoners van de streek, de Nerviërs, en anderzijds is het de titelpagina van het kunsttijdschrift, waarbij Anto Carte redactielid was. De groep telde negen

leden: Louis Buisseret, Anto Carte, Frans Depooter, Léon Devos, Léon Navez, Pierre Paulus, Rodolphe Strebelle, Taf Wallet en Jean Winance. Nervia werd geen vernieuwersbeweging. Men keerde zich eerder af van de al te excessieve avant-gardebewegingen en opteerde voor een herwaardering van het Classicisme met hooguit licht kubistische trekken.

Concrete kunst (1930 - 1950) Deze stroming wordt ook **Abstract Geometrische kunst** of **Constructieve kunst** genoemd en kenmerkt zich door een strenge geometrische vormtaal met beperkt kleurgebruik. Kunstenaars stelden dat kunst volledig onafhankelijk van de werkelijkheid tot stand kwam en het kunstwerk zelf de werkelijkheid is. De term werd door Max Bill geïntroduceerd. **Vertegenwoordigers:** Piet Mondriaan, Theo van Doesburg en Alberto Magnelli.

Animisme (1930 – 1950) is, binnen de kunstgeschiedenis, een stroming in de Vlaamse schilderkunst van de 20e eeuw. De animisten in de Vlaamse schilderkunst vormden geen echte school. De min of meer willekeurige benaming werd gebruikt door Paul Haesaerts, waarmee deze de houding en de esthetiek van enkele los van elkaar staande kunstenaars omschreef, die werkten tussen de twee wereldoorlogen. Het ging daarbij onder meer om Henri-Victor Wolvens, Albert Van Dyck, Jozef Vinck. Deze kunstschilders reageerden op wat zij als een buitensporige ontwikkeling van het Expressionisme aanvoelden, waarbij zij in opvatting en vorm het 'menselijk-gevoelige' voorop stelden. Deze kunstenaars richtten zich meer op het introspectieve dan het Expressionisme. Poëtische gevoeligheid speelde daarbij een rol.

Streamline Design (1930 - 1955) is een stroming in de USA. Deze was een vervolg op de **Art Deco** en beleefde haar hoogtepunt rond 1937. Streamline wordt gekenmerkt door ronde vormen gecombineerd met lange rechte lijnen. Nieuwe productietechnieken zoals gegoten plastics en de toepassing van lichte metalen zoals aluminium maakten het voor industriële vormgevers mogelijk om gebruiksvoorwerpen te restylen. De stijl dankt de benaming Streamline aan de aerodynamische vorm van auto's, treinen, interieurs en zelfs koelkasten. Veel bouwwerken op de New York World's Fair in 1939 en veel hotels in Miami Beach waren ontworpen in Streamline Design. **Vertegenwoordigers:** Norman Bel Geddes, Raymond Loewy, Henry Dreyfuss, Walter Dorwin Teague en Harold Van Doren.

Informele kunst (1945 - 1960) is een schilderstijl uit de 20e eeuw. De Franse essayist Michel Tapié bracht in 1950, op zijn expositie *Véhémences confrontées*, het begrip Art informel ('kunst zonder vorm') naar voren, waarbij hij als informele schilderkunst een stijl omschreef die uitsluitend de schilderende daad vooropstelt en waarbij pas tijdens dat proces, al of niet spontaan, leesbare symbolen ontstaan. De Europese kunstenaars waar hij op doelde (veelal werkzaam in Parijs die daar het tachisme ontwikkelden), werkten in een richting die parallel liep aan de richting die in de Verenigde Staten door abstract expressionisten als Jackson Pollock werd ingeslagen. Als overkoepelend begrip worden beide stromingen onder de noemer Informele schilderkunst geplaatst, samen met gebruikte technieken als dripping, actionpainting in zijn geheel en materieschilderen. Europese kunstenaars die zich voor korte of langere tijd met deze schilderstijl hebben beziggehouden, zijn onder anderen: Karel Appel, Armando, Bram Bogart, Constant, Corneille, Jean Dubuffet,

Hans Hartung, Jan Henderikse, Asger Jorn, Willem de Kooning, Jean-Paul Riopelle en Jan Schoonhoven.

Existentiële kunst (1945 - heden) is een aanduiding voor een individualistische stijl in de beeldende kunst kort na de Tweede Wereldoorlog. De Italiaanse schilder-beeldhouwer Alberto Giacometti en de Engelse kunstschilder Francis Bacon gaven, na de wereldoorlog en reagerend op het toen nog heersende Expressionisme en Abstract Expressionisme, een artistieke inhoud aan de existentialistische gedachtegang van de Franse filosoof Jean-Paul Sartre. Door het existentialisme kwamen ze tot een eigentijdse uitdrukking van het humanisme. Het ontluisterde mensbeeld werd prangend brutaal geuit in een geheel eigen figuratie, door deze existentialisten die wel post-expressionisten genoemd worden. Tot de kunstenaars die genoemd worden behoren ook Henry Moore, Marino Marini, Germaine Richier. In België zijn de schilder Jan Burssens en de beeldhouwer Paul Van Gijseghem adepten van deze kunstrichting. De Duitser Lucian Freud, die sedert 1933 in Engeland woont, werd weleens l'Ingres de l'existentialisme genoemd.

Post-War of Postwar (1945 - 1965) is een verzamelnaam voor de kunst die gemaakt is na de tweede wereld oorlog tot ongeveer 1965.

Spatialisme (1946 - heden) was een Italiaanse beweging geleid door de kunstenaar Lucio Fontana in de jaren direct na de Tweede Wereldoorlog. Fontana wilde kunst gebruiken om nieuwe fysieke omgevingen te maken en distantieerde zich van het traditionele vertrouwen van kunstenaars in de schilderkunst en de illusie van ruimtelijke diepte. Het Spatialisme had veel invloed op latere kunststromingen, waaronder Performance-Art en Environmental-Art. Fontana bepleitte een nieuwe kunst voor het tijdperk na de Tweede Wereldoorlog. Hij wilde nieuwe technologie, zoals neonverlichting en televisie, gebruiken in kunstwerken die waarneming, geluid, beweging en tijd omvatten. Praktisch gezien resulteerde dat in werken die de hele tentoonstellingsruimte omvatten, met muren geschilderd in effen kleuren en gevuld met geluid en kleurenprojecties. Dit is de voorloper van de Environmental-Art. Fontana maakte ook sneeën in zijn doeken. Ook dat had veel invloed, omdat het meer belang gaf aan het proces van het maken van kunst dan aan het uiteindelijke kunstobject. De besneden doeken waren radicale statements van een nieuwe koers vanuit de artistieke traditie, maar werden, ironisch genoeg, vaak bewonderd om hun schoonheid als kunstobject. **Vertegenwoordigers:** Lucio Fontana, Roberto Crippa, Giuseppe Capogrossi en Cesare Peverelli.

Abstract Expressionisme (1946 - 1960) was een Amerikaanse schilderstroming binnen de Abstracte kunst met New York City als bakermat. Deze stroming ontstond door de invasie van Europese kunstenaars die uitweken voor de Tweede Wereldoorlog. Het Abstract Expressionisme werd beïnvloed door het Kubisme, het Expressionisme, het Surrealisme en de abstractie van de Stijl en Kandinsky. De stroming creëerde nieuwe mogelijkheden voor de kunstenaar en liet hem toe zich te richten op de beeldende problemen van het schilderen, zonder zich te moeten bekommeren om het figuratieve. We onderscheiden twee grote stromingen: Action Painting en Color Field Painting. De CoBrA-kunst en de Informele schilderkunst zijn verwant aan het Abstract Expressionisme. **Vertegenwoordigers:** Willem de Kooning,

Barnett Newman, Jackson Pollock, Mark Rothko, Clyfford Still, Arshile Gorky, Adolph Gottlieb, Philip Guston, Franz Kline, William Baziot, Helen Frankenthaler, Hans Hofmann, Lee Krasner, Robert Motherwell en Richard Pousette-Dart

Tachisme (1940 - 1960) Het woord tachisme komt van het Franse tache, wat vlek betekent. Het is een Franse vorm van abstracte schilderkunst en wordt vaak beschouwd als het Europese equivalent van **Abstract Expressionisme**. Deze stroming is verwant met de Lyrische Abstractie en Informele kunst. Het Tachisme is een reactie op het Kubisme en wordt gekenmerkt door spontane penseelstreken, dripping en klonters verf rechtstreeks uit de tube. De term werd wijd verspreid door Michel Tapiés boek *Un Art autre* (1952). **Vertegenwoordigers:** Pierre Alechinsky, Karel Appel, Jean René Bazaine, Roger Bissière, Norman Bluhm, Camille Bryen, Alberto Burri, Jean Dubuffet, Jean Fautrier, Lucio Fontana, Sam Francis, Hans Hartung, Paul Jenkins, Asger Jorn, André Lanskoy, Georges Mathieu, Henri Michaux, Jean Miotte, Ludwig Merwart, Ernst Wilhelm Nay, Serge Poliakoff, Jackson Pollock, Emilio Scanavino, Emil Schumacher en Antoni Tàpies.

Action Painting (1940 – 1960) is een manier van schilderen binnen de abstract expressionistische en informele schilderkunst. Kenmerkend is dat de kunstenaar de actie van het schilderen op het doek overbrengt, waardoor het kunstwerk een herinnering wordt aan de handeling van het schilderen zelf. Deze manier van werken gaat terug op het automatisch schrijven, een techniek van spontane associatie die belangrijk was in het Surrealisme. De meest bekende action painter is Jackson Pollock, die door middel van dripping verf op het doek spat. Andere action painters zijn: Georges Mathieu, Willem de Kooning, Franz Kline, Mark Tobey, Robert Motherwell, William Baziot en Sam Francis.

Color Field Painting (1960) of Post Painterly Abstraction is een richting in het abstract Expressionisme die rond 1960 in de Verenigde Staten ontstond. Kenmerkend zijn de grote composities in dun aangebrachte kleuren met homogene kleurvlakken die door contrast en wisselende kleurintensiteit een bepaald effect creëren. De expressie van kleur primeert op de expressie van de kunstenaar en staat lijnrecht tegenover de action painting. Deze kunstenaars willen dat de kleurvelden gevoelens bij het publiek opwekken, en niet de gevoelens van de kunstenaar weergeven. Mark Rothko wordt beschouwd als de voorloper van Color Field Painting.

Vertegenwoordigers: Barnett Newman, H. Frankenthaler, Ad Reinhardt, Clyfford Still en Adolph Gottlieb.

Materieschilderkunst (1955 - heden) is een vorm van Abstract Expressionisme waarbij het materiaal waaruit het werk gemaakt is centraal staat. De verf is geen middel meer waarmee het doek gemaakt wordt, maar het doel op zich. Kenmerkend in deze kunst is het gebruik van oppervlaktestructuur door het vermengen van andere materialen met de verf. Ook gevonden voorwerpen worden soms geïntegreerd in het kunstwerk. **Vertegenwoordigers:** Bram Bogart, Alberto Burri en Antoni Tàpies.

ZERO of Zero (1958 - 1966) is een beweging in de moderne kunst die aansluit bij het Constructivisme en vertoont verwantschap met de Op-Art. De stroming was een voorloper van de Conceptual Art, Land Art, Minimal Art. In Nederland werd Zero vertegenwoordigd door de leden van de Nederlandse **Nulbeweging** met Henk Peeters als promotor. De kenmerken van ZERO zijn licht, beweging en monochrome schilderkunst. Om met licht en schaduw te spelen maakten de kunstenaars vaak gebruik van spijkers, reliëf en geribbelde oppervlakten. Er is geen scherpe grens meer tussen schilderkunst en beeldhouwkunst. Men streeft ook naar een symbiose van natuur, kunst en techniek, een immaterieel effect en ruimtelijke expansie.

Vertegenwoordigers: Armando, Jan Henderikse, Henk Peeters, Jan Schoonhoven, Herman de Vries, Stanley Brouwn, Heinz Mack, Otto Piene, Lucio Fontana, Arman, Yves Klein en Jean Tinguely.

Hard Edge (1959 - 1965) Deze stroming volgt uit het Post Abstract Expressionisme, wat op zijn beurt voortkwam uit Color Field Painting. De term werd in 1959 bedacht door Jules Langster om de abstracte kunstenaars te benoemen die aan het werk waren aan de Westkust van Amerika. De naam verwijst naar de harde verfrand die ontstaat tussen twee monochrome kleurvlakken. Kenmerkend voor deze kunstwerken zijn de met kleur omliggende vlakken. De verfbehandeling is glad en onpersoonlijk, de kleuren fel. Deze kunstenaars reageerden op de meer gebarende vormen van het Abstracte Expressionisme. Hard Edge kan wel figuratief maar nooit representatief zijn. Voorwerpen worden nooit realistisch of herkenbaar weergegeven. Deze geometrische abstracte stijl doet denken aan het vroegere werk van Josef Albers en Mondriaan. **Vertegenwoordigers:** Victor Vasarely, Barnett Newman, Ad Reinhardt, Frank Stella en Robert Indiana.

Post Abstract Expressionisme (1959 - 1965) is een stroming in de abstracte schilderkunst waarin kleur centraal stond. Deze stroming was een reactie tegen het Abstract Expressionisme en werd sterk beïnvloed door de Color Field Painting en kunstenaars als Newman, Rothko en Still. Post abstracte expressionisten verwerpen de brede penseelvorming, het subjectieve karakter en de kalligrafische vormen van de abstract expressionisten. Ze verkiezen een onpersoonlijke abstracte vormtaal. Kenmerkend is het gebruik van sterk verdunde verf die door het doek wordt geabsorbeerd zodat de penseelstreek nauwelijks zichtbaar is. Ze experimenteerden ook met op vorm gemaakte dragers om drager en het geschilderde beeld nog beter op elkaar af te stemmen. **Vertegenwoordigers:** Frank Stella, Helen Frankenthaler en Ad Reinhardt.

Neo-abstractionisme / Neo-geo (1985 - heden) is een abstracte kunststroming die vooral in de Verenigde Staten wordt beoefend. De term werd in 1986 door de Amerikaanse kunstcriticus Donald Kuspit geïntroduceerd. In tegenstelling tot de traditionele opvatting van abstracte kunst is er in deze stroming geen sprake van een pure vorm van schilderkunst, maar krijgt de abstractie een actuele maatschappijkritische inhoud. Vaak bekritiseert deze kunst de ontpersoonlijking en systematisering van de westerse maatschappij door hedendaagse industriële processen, computersystemen en medianetwerken. Kenmerkend zijn de harde kleuren. Deze stroming ontstond uit de Fantastic Four, de groep van Ashley

Bickerman, Jeff Koons, Peter Halley en Meyer Vaisman. Andere **vertegenwoordigers**: John Michael Armleder, Philip Taaffe en Peter Schuyff.

Art Brut of Outsider Art (1947 - 1985) is een aanduiding voor een genre in de schilderkunst van de 20e eeuw en hedendaagse kunst. Men kan hier eigenlijk niet spreken over een stijl. Het begrip wordt voornamelijk gebruikt voor verschillend werk van -meestal autodidactische- kunstenaars, die de regels van de conventionele kunstwereld negeren of afwijzen en buiten de marges daarvan min of meer geobsedeerd hun eigen vormtaal en thematiek vervolgen. Sommige art brut-kunstenaars leden aan psychische stoornissen, verbleven in inrichtingen en gevangenissen. De Franse wijnhandelaar-kunstschilder Jean Dubuffet introduceerde het begrip Art Brut toen hij, in juni 1948, de Compagnie de l'Art Brut stichtte, te Parijs, samen met de geestelijk vader van het Surrealisme André Breton en Jean Paulhan, in de kelders van de Galerie René Drouin op de Place Vendôme. Er volgden geruchtmakende exposities van Adolf Wölfli, Aloïse Corbaz en anderen, doch de Compagnie hield het maar uit tot oktober 1951.

Primitivisme (1885 – 1900) is een stroming in de beeldende kunst waarbij kunstenaars (de primitivisten) er naar streven terug te keren naar de tijd van voor de moderne beschaving, naar het primitieve, toen alles nog 'onbedorven eenvoudig en oorspronkelijk' was. Het spontane en het naïeve staan centraal. Vaak wordt dit gekenmerkt door gebrek aan perspectief en abstraheren van het onderwerp. Het Primitivisme is verwant aan de Naïeve kunst. Primitivisme is nadrukkelijk níet de kunst van inheemse of prehistorische volkeren (**Primitieve kunst**). Het gaat primair over de westerse belangstelling voor primitieve kunst en het streven haar kenmerken terug te brengen in de hedendaagse kunst. Tot een echte vastomlijnde beweging of stroming is het primitivisme uiteindelijk nooit uitgegroeid. Daarvoor werden de uitingvormen uiteindelijk te divers. Als trend en invloed is het Primitivisme echter nog steeds herkenbaar, hoewel de term als zodanig steeds minder houdbaar lijkt, vanwege het steeds vanzelfsprekender in elkaar vloeien van primitieve- en niet-primitieve elementen in hedendaagse kunstuitingen. **Vertegenwoordigers**: Paul Gauguin, Mikhail Larionov, Wassily Kandinsky, Henri Matisse, Amedeo Modigliani, Pablo Picasso, Henri Rousseau en Paul Klee (en ook bij beeldhouwers als Constantin Brâncuși, Alberto Giacometti en Henry Moore)

Naïeve kunst (1864 – heden) is een vorm van beeldende kunst, meestal schilderkunst, die gekarakteriseerd wordt door een naïeve en soms kinderlijk aandoende manier waarop het onderwerp wordt uitgebeeld en de technieken worden gebruikt. De term naïeve kunst was oorspronkelijk een neerbuigende term waarmee critici over deze stijl spraken. Tegenwoordig heeft het genre zijn plek veroverd, wordt het serieus genomen en zijn er opleidingen in te volgen. Naïeve kunst wordt toegepast vanaf de 18e eeuw en was in de aanvang een romantische reactie op wat door de beoefenaren werd ervaren als culturele decadentie en oververfining. Naïeve kunst wordt soms tot de Art Brut (Outsider Art of Spontane kunst) gerekend.

Vertegenwoordigers: Henri Rousseau, Maurice Utrillo, Maurice (Jan Martens), Dolf Zwerver en Ada Breedveld.

Cobra (1948 - 1951) was een avant-gardebeweging van kunstenaars uit Denemarken, België en Nederland. De beweging werd op 8 november 1948 opgericht in het Café Notre-Dame in Parijs. De naam CoBrA is een acroniem van de hoofdsteden waar de oprichtende leden vandaan komen: Copenhague, Bruxelles en Amsterdam. Dit in het Frans, want dat was de voertaal van de beweging. Het was de belangrijkste internationale avant-gardebeweging in de kunst van Europa direct na de Tweede Wereldoorlog. Een aantal van haar schilderende leden, zoals de Belg Pierre Alechinsky, de Denen Asger Jorn en Carl-Henning Pedersen, de Zweed Uno Vallman en de Nederlanders Karel Appel, Constant en Corneille verwierven grote internationale bekendheid. De werkwijze en de maatschappelijke ideeën van deze groep zouden zich na 1951 verder ontwikkelen en een lange nawerking hebben in vele Europese landen. Ledenlijst van weleer: Constant Nieuwenhuijs (1920-2005), Karel Appel (1921-2006), Pierre Alechinsky (1927), Else Alfelt (1910-1974), Jean-Michel Atlan (1913-1960), Ejler Bille (1910-2004), Pol Bury (1922-2005), Jacques Calonne (1930-2022), Hugo Claus (1929-2008), Corneille (1922-2010), Jacques Doucet (1924-1994), Lotti van der Gaag (1923-1999), William Gear (1915-1997), Stephen Gilbert (1910-2007), Svavar Guðnason (1909-1988), Henry Heerup (1907-1993), Edouard Jaguer (1924-2006), Asger Jorn (1914-1973), Aart Kemink (1914-2006), Lucebert (1924-1994), Ernest Mancoba (1904-2002), Sonja Ferlov (1911-1984), Jørgen Nash (1920-2004), Christian Dotremont (1922-1979), Jan Nieuwenhuys (1922-1986), Erik Ortvad (1917-2008), Pieter Ouborg (1893-1956), Carl-Henning Pedersen (1913-2007), Jean Raine (1927-1986), Bert Schierbeek (1918-1996), Max Walter Svanberg (1912-1994), Theo Wolvecamp (1925-1992), Uno Vallman (1913-2004), Serge Vandercam (1924-2005). Pas begin jaren zestig van de twintigste eeuw, toen enige voormalige Cobra-leden zich internationaal begonnen te profileren, waarbij zo nu en dan de term 'Cobra' viel, kreeg ook de beweging als zodanig meer bekendheid, zonder dat men nu precies wist wat zij inhield. Haar geschiedenis werd sindsdien uit het meest recente verleden opgediept.

De **Biomorfische schilderkunst (1950)** is een stijl van schilderen gebaseerd op levende organische vormen uit de natuur (in tegenstelling tot geometrische vormen) die kenmerkend was voor de Spaans-Catalaanse surrealistische meester Joan Miró in het midden van de 20e eeuw. In een spontaan poëtische droomwereld koppelde hij technische objecten los van hun oorspronkelijke functie om ze in zijn organische figurenwereld te integreren. Deze organische figurenwereld werd gedomineerd door de seksuele problematiek, de natuur, de maan, de ster, de vrouw. Spontaan opwellende poëzie vormde de hoofdtoon. De biomorfische schilderkunst werd nooit een beweging, noch school, noch groep.

Plasticisme (1950 - 2023) is een schilderstijl binnen de hedendaagse kunst die wordt geassocieerd met de Colombiaanse kunstschilder Fernando Botero. Deze stijl is figuratief en erg expressionistisch. Kenmerkend zijn de overdreven volumeverhoudingen waarbij de pure plasticiteit van het beeld van belang is.

Kinetische kunst (1950 - 1965) is een kunststroming waarin beweging centraal staat. Deze stroming wordt beïnvloed door het Dadaïsme en de Op Art. Victor Vasarely wordt beschouwd als één van de belangrijkste figuren. Na 1965 zijn optische

en kinetische elementen hoe langer hoe moeilijker te scheiden. Beweging in kunst is niet nieuw en werd al beschreven door de futuristen. Het Fietswiel (1920) van Marcel Duchamp is het eerste echt mobiele werk. Ook kunstenaars als Man Ray, Vladimir Tatlin, Naum Gabo, Aleksandr Rodtsjenko, Alexandre Archipenko, Oskar Schlemmer, Josef Albers, Laszlo Moholy-Nagy en Hans Richter waagden zich aan bewegende kunst. **Vertegenwoordigers:** Jean Tinguely, Yves Klein, Jésus Rafael Soto, Vassili Takis, François Morellet, George Rickey, Gerrit van Bakel, Günther Uecker, Hans Haacke, Nam June Paik, Nicolas Schöffer, Panamarenko, Rebecca Horn, Yaacon Agam, Pol Bury, Alexander Calder en Cruz Diez.

Assemblagekunst (1953 - heden) is een kunstzinnig proces waarbij driedimensionale gevonden voorwerpen bedacht samengevoegd worden tot een nieuwe compositie. De kunstwerken die op deze wijze ontstaan, noemt men assemblages. Het gaat hier in het algemeen om beeldhouwkunst, vaak met raakvlakken aan schilderkunst (in de zin van een object aan de muur) en met collage (in de zin van het gebruik van gevonden vormen). De term werd in 1953 voor het eerst gebruikt door Jean Dubuffet, die het aanvankelijk toepaste op een aantal van zijn eigen twee-dimensionale werken uit papier (assemblages d'empreintes) en later op zijn sculpturen van hout en spons. **Vertegenwoordigers:** Louise Nevelson, Arman, Christo, Carel Visser, Wim T. Schippers, Woody van Amen en Jean Tinguely.

Neo-dadaïsme / Pre Pop / Proto Pop (1956 - 1965) is een kunststroming die reageerde tegen de mystificatie van het kunstwerk door het Abstract Expressionisme en teruggreep naar de oorspronkelijke Dadabeweging met objets trouvés. Deze stroming is de Amerikaanse tegenhanger van het Nouveau Realisme en kenmerkt zich door het gebruik van bestaande motieven en populaire afbeeldingen uit de massamedia. In tegenstelling tot de originele Dada is het kunstwerk belangrijker dan het concept en combineerden deze kunstenaars materialen en media op een grappige en excentrieke manier. Het Neo-dadaïsme werd beïnvloed door de assemblages van Braque en Picasso en de antikunst van Marcel Duchamp en Kurt Schwitters. Deze stroming was een voorloper van Fluxus en Pop Art. **Vertegenwoordigers:** Robert Rauschenberg, Jasper Johns, Joseph Beuys, Niki de Saint Phalle, Lee Bontecou, John Chamberlain, Bruce Conner, Richard Hamilton, Allan Kaprow, Daniel Spoerri, Jacques Villeglé, César, Christo, Jean Tinguely, Edward Kienholz, Kommissar Hjuler, George Maciunas, Robert Morris, Yoko Ono, Nam June Paik, Arman, Raymond Hains en Mimmo Rotella.

Pop Art (1956 - 1965 ook Popart) is een invloedrijke stroming in de moderne kunst die ontstond in Amerika en Engeland. De naam is een afkorting van het begrip Popular Art en omvat alles wat tot de geïndustrialiseerde massacultuur behoort. Het kunstwerk "Just What Is It That Makes Today's Homes So Different, So Appealing?" (1956) van Richard Hamilton wordt beschouwd als het begin van de Pop Art. De Pop Art zette zich gedeeltelijk af tegen de Amerikaanse abstract expressionisten en liet zich inspireren door de readymades van Marcel Duchamp. Pop Art kunstenaars brachten de kunst naar de mensen. Hun werken waren decoratief en hadden zelden een diepere betekenis. Kenmerkende thema's zijn alledaagse gebruiksvoorwerpen, stripverhalen, reclame, televisie, kranten en tijdschriften. Deze artistieke stroming

wordt gekenmerkt door het gebruik van alledaagse voorwerpen, populaire cultuuriconen en massaproductie-elementen in kunstwerken. Het merendeel van de Popart bestaat uit schilderijen met grote tot zeer grote afmetingen maar Popart bestaat ook uit sculpturen, collages en assemblages. Zoals blijkt uit de bovenstaande beschrijving is het, afgezien van de voorkeur voor populaire onderwerpen, moeilijk om één algemene stijl aan te duiden waaraan alle kunstenaars van de Popart voldoen. Popart was een kunststroming die voortkwam uit een bepaalde tijdgeest, namelijk die van de vrijheid, seksuele revolutie en vrouwenemancipatie.

Vertegenwoordigers: Jasper Johns, Robert Rauschenberg, Andy Warhol, Roy Lichtenstein, Claes Oldenburg, Tom Wesselman, Peter Max, Wayne Thiebaud, Eduardo Paolozzi, David Hockney, Allen Jones, Peter Blake, Richard Hamilton, George Segal, Jim Dine, Robert Indiana, James Rosenquist, Panamarenko, Roger Raveel, Reinier Lucassen, Wim T. Schippers en Gerhard Richter. De Pop Art zou evolueren tot het Neorealisme, ZERO en Neo Pop Art.

Nieuwe Figuratie (1960 - 1970) is een aan de Popart verwante schilderstijl in België en Nederland. **Vertegenwoordigers:** Hans Ebeling Koning, Alphons Freijmuth, Pieter Holstein, Reinier Lucassen, Feiko Wiersma, Paul de Lussanet, Jacques van Alphen, Sipke Huismans, Ans Wortel, Etienne Elias, Raoul De Keyser, Yvan Theys, Roger Raveel en Horst Antes.

Neorealisme / Poptical Art (1955 - 1969) is een internationale beweging die halverwege de jaren vijftig van de twintigste eeuw ontstond in Engeland en Amerika. Het Neorealisme zien we terug in de schilderkunst, journalistiek, literatuur, film etc. Onveranderlijk is de 'gewone mens' en het 'gewone leven' het onderwerp. In 1960 krijgt Poptical Art navolging in Frankrijk onder de term Nouveau Réalisme. Zowel in Poptical Art als in het Nouveau-Realisme maken kunstenaars gebruik van alledaagse voorwerpen en alledaagse gebeurtenissen. Het Neorealisme is te zien als een reactie op Abstracte kunst en Surrealisme. Uiteindelijk is Neorealisme de term geworden waar zowel Poptical Art als Nouveau Realisme onder vallen. Het Neorealisme vindt de werkelijkheid wonderlijker dan fictie. In het Neorealisme is niet de fantasie of het persoonlijke gevoelsleven de belangrijkste inspiratiebron, maar de dagelijkse realiteit. Vaak vormen triviale details uit de werkelijkheid of gebeurtenissen uit het dagelijks leven het Leitmotiv. Eind jaren 60 ontwikkelde zich het hyperrealisme - het moest échter dan echt zijn. Echter dan echt mondde veelal uit in een karikatuur van het echte leven. Een vertegenwoordiger van deze stroming is Duane Hanson. Hanson gaf het hyperrealisme vorm met driedimensionale objecten. Van kunststof maakte hij levensgrote en levensechte figuren, netjes gekleed en voorzien van de alledaagse accessoires. De bijna tastbare echtheid veroorzaakte bij toeschouwer een schokreactie. Hanson portretteerde met zijn werk op karikaturale wijze de burgerlijkheid van de gewone Amerikaan. Het hyperrealisme vinden we vooral in de Verenigde Staten. **Vertegenwoordigers:** Bernard Buffet, Lucian Freud, Pyke Koch en Gerhard Richter.

Nouveau Réalisme of Nieuw Realisme (1960 - 1970): was een stroming binnen de beeldende kunst in Europa. De kunstenaars confronteerden de kijker met de hun bewerkingen van alledaagse dingen uit de stedelijke omgeving. De groep bestond uit Armand Fernandez (bekend als: Arman), François Dufrêne, Raymond Hains, Jacques Villeglé, Wolf Vostell, Yves Klein, Martial Raysse, Daniel Spoerri, Jean Tinguely, Mimmo Rotella, en César Baldaccini (bekend als: César). Later sloten zich Niki de Saint Phalle en Christo aan bij deze groep. De beweging werd opgeheven in 1970 te Milaan.

Kapitalistisch Realisme (1963 - 1975) (Duits: Kapitalistischer Realismus) is een richting binnen de Duitse beeldende kunst. De naam van de beweging staat tegenover Socialistisch Realisme en werd voor het eerst gebruikt door een drietal kunstenaars in de titel van een tentoonstelling in het begin van de jaren 60. De kunstschilders Gerhard Richter, Sigmar Polke en Konrad Lueg organiseerden in 1963 in meubelhuis Berges in Düsseldorf de happening "Leben mit Pop -Eine Demonstration für den Kapitalistischen Realismus". Hiermee gaven deze kunstenaars, waarvan er twee uit de DDR afkomstig waren, een ironisch commentaar op enerzijds de socialistische kunstpraktijk en anderzijds de kapitalistische consumptie-maatschappij, die op dat moment in de Bondsrepubliek Duitsland een realiteit aan het worden was. Genoemde schilders worden soms ook ingedeeld bij de Duitse tak van de Pop Art de Ugly Realists.

Ugly Realists (1964 - 1966) Deze term slaat op enkele Berlijnse artiesten die in de jaren zeventig werkten in een gelijksoortige stijl. Kenmerkend is de uiterst gedetailleerde realistische uitbeelding van fysische menselijke gebreken als amputaties, misvormingen en andere tekortkomingen. Hun confronterende fotografische stijl verwijst naar de brutaliteit, oppervlakkigheid, vervreemding en perversie van de hedendaagse maatschappij. Doordat de objecten en figuren zo gedetailleerd worden voorgesteld ondervindt de toeschouwer een sterk gevoel van afkeer en walging. Hij herkent bovendien niet onmiddellijk wat wordt weergegeven. Deze kunstenaars werden sterk beïnvloed door het werk van expressionistische kunstenaars als Otto Dix en George Grosz. **Vertegenwoordigers:** K. H. Hödicke, Markus Lüpertz, Koberling, Ulrich Baehr, Charles Diehl, Wolfgang Petrick en Peter Sorge.

Hyperrealisme of Fotorealisme (1965 - 1975) is een stroming in de hedendaagse schilderkunst waarbij de werkelijkheid op een zo realistisch en neutraal mogelijke manier wordt weergegeven. Deze stroming ontstond in de Verenigde Staten als reactie tegen avant-gardistische stromingen als Body Art, Arte Povera, Conceptuele kunst en Land Art. Kenmerkend is de klinische precisie waarmee objecten werden voorgesteld, vrij van enige vorm van emotie. De kunstenaars probeerden even objectief te registreren als een camera. De nadruk lag bijgevolg op weergave en niet op inhoudelijke betekenis. Typische onderwerpen zijn taferelen uit het alledaagse leven en stadsgezichten. In de beeldhouwkunst stond de mens centraal. Deze waren vaak zo realistisch weergegeven dat ze nauwelijks van echte te onderscheiden waren. Omdat hyperrealistische kunstenaars vaak werken met foto's en dia's, is hun schilderstijl erg herkenbaar. Zo is alles vaak even scherp of onscherp of zijn er

bepaalde lichteffecten eigen aan projectie. Scherpe werken behoren tot het Hard Focus-Realisme, onscherpe tot het Soft Focus-Realisme. Ook de verftechniek werd zo vlak mogelijk gehouden om penseelstreken te vermijden. Veel kunstenaars spotten hun werk. Het hyperrealisme bloeide vooral in de Verenigde Staten. Europese kunstenaars streefden minder naar objectiviteit. **Vertegenwoordigers:** Richard Estes, Chuck Close, Howard Kanovitz, John de Andrea, Duane Hanson, Lucian Freud, Domenico Gnoli en Gerhard Richter.

Postmodernisme (1960 -) is de overkoepelende naam voor een cultuurstroming die een reeks van filosofische standpunten en esthetische stijlen in de kunst sinds eind jaren 1950 betreft. In de filosofie ligt daaraan ten grondslag het geloof dat alle menselijke kennis limieten kent en cultureel bepaald is, zodat er geen meta-standpunt bestaat dat zonder filter toegang tot de zuivere waarheid biedt. In de kunsten gaat het om een principieel eclectische stroming die het onderscheid tussen lage en hoge cultuurproductie veronachtzaamt en zich bedient van ironische of anarchistische combinaties van elementen uit verschillende stijlperiodes, stromingen, genres, media en technieken die voorheen onverenigbaar werden geacht. Postmodernisten uit alle kunstdisciplines mengen oude en nieuwe vormen, en combineren elementen uit de elitecultuur en de populaire cultuur. Anders dan de modernisten staan zij niet afwijzend tegenover de commercie en het materialisme van de eigentijdse cultuur, maar omarmen die juist en passen die in op nieuwe, vaak humoristische, manieren. Zo werd herhaling uit de commerciële wereld van verpakking en advertentie aangewend als artistieke techniek: Andy Warhol maakte seriegewijze afbeeldingen van objecten als Coca Colaflesjes en van Marilyn Monroe. Postmodernisme wordt gezien als een reactie op het Modernisme, als een voortzetting in radicaliserende zin van het Modernisme, en ook als een combinatie van beide, want het gaat zowel om een fase van de modernistische rebellie tegen traditionalisme als om een fragmentarische opvolger daarvan met een nieuwe boodschap. Chronologisch gezien sluit de postmoderne wereldbeschouwing niet aan op het Modernisme, maar volgt op het existentialisme en absurdisme. Vertegenwoordigers: Andy Warhol, Jeff Koons en Julian Opie. Een museum met postmoderne werken is o.a. het Tate Modern in Londen.

Fluxus (1961 - heden) is een kunststroming die is ontstaan in New York in het begin van de jaren 60. De beweging die later de naam Fluxus kreeg, werd door George Maciunas eerst als "Neo-dada uit de Verenigde Staten" gepresenteerd, maar dat was niet het oordeel van critici of latere kunsthistorici. Het woord Fluxus komt uit het Latijn en betekent "het stromen", "vloeiend", "vloeibaar", voortdurende verandering suggererend. Het woord werd door George Maciunas, die beschouwd wordt als de grondlegger van Fluxus, voor het eerst gebruikt rond 1961 voor kunstmanifestaties waarbij de grenzen tussen beeldende kunst en muziek opgeheven werden. De bekendste kunstenaar die betrokken was bij Fluxus was Joseph Beuys. Andere deelnemers waren toonaangevende avant-gardekunstenaars uit verschillende landen, onder wie de Nederlanders Willem de Ridder en Wim T. Schippers, de Fransman Robert Filliou (1926-1987), de Amerikaan Dick Higgins (1938), de Japans-Amerikaanse Yoko Ono (1933), de Engelsman Robin Page en de Duitser Wolf Vostell.

Body Art lichaamskunst, lichaamsversiering, is een vorm van kunst waarbij het menselijk lichaam een centrale rol speelt. De meest algemene vormen van Body Art zijn body painting, tatoeages en piercings. Andere vormen bestaan uit het opzettelijk aanbrengen van littekens (Engels:scarification), brandmerken en uit vervormingen door middel van een korset, een implantaat of het snijden van gaten in het lichaam met een scalpel (Engels:scalpelling). De term Body Modification wordt vooral voor de meer permanente vormen van Body Art gebruikt. Binnen de beeldende kunst ontstond de term "Body Art" in de jaren 70 als omschrijving van een stroming die voortkwam uit de Conceptuele kunst en de Performance.

Eat Art (1970 - heden) is een term die werd geïntroduceerd door Daniel Spoerri voor kunst die gemaakt werd met eetbare materialen. Hij richtte in 1970 de Eat Art Gallery op.

Mail Art (1960 - heden) is een vorm van beeldende kunst uit de jaren 1960 waarbij de communicatie per post het medium is. Mail Art is een internationaal netwerk tussen duizenden kunstenaars die hun kunstwerken uitwisselen via het medium 'post'. Een directe, mondiale samenwerking en communicatie tussen kunstenaars zonder discriminatie, kunstenaars die kiezen om hun werken niet in eerste instantie te verspreiden via officiële galeries en musea. De uitwisseling onderling (art exchange) tussen kunstenaars staat centraal.

Minimalisme of Minimal Art (1960 - heden) is een stroming in de beeldende kunst die zich het eerst in de Verenigde Staten manifesteerde en van daaruit vanaf de jaren 1960 in Europa geïntroduceerd werd. De stroming heeft verwantschap met de fundamentele kunst en was een reactie op het voordien in de VS hoogtij vierende Abstract Expressionisme. Minimal Art bediende zich van simpele, eventueel gevonden materialen. Belangrijk was om met zo eenvoudig mogelijke middelen een relatie aan te gaan met de omgeving. De spanning, die zou ontstaan door het creëren van een tegenstelling met de omgeving, was daarbij van belang. Zo componeerde Carl Andre in 1968 een kunstwerk door naar een bouwterrein te wandelen en daar een aantal oude elektriciteits snoeren mee te nemen om die vervolgens op de vloer van de expositiezaal van het Gemeentemuseum van Den Haag neer te leggen. De stroming werd wereldwijd nagevolgd. In Italië ontstond snel daarna een stroming die men de Arte Povera noemde. **Vertegenwoordigers:** Yves Klein, Bob Law, Sol LeWitt, Frank Stella en Jan Schoonhoven (lid van de Nederlandse Informele Groep en de Nederlandse Nulbeweging).

Fundamentele kunst (1965 - heden) is een kunststroming van de hedendaagse kunst en de schilderkunst van de 20e eeuw. Kunstenaars van de fundamentele kunst onderzoeken basisprincipes als vorm, kleur, formaat en schildertechniek. Als kunststijl zeer verwant aan de Minimal Art. In 1965 werd de aandacht gevestigd op deze kunststijl in New York, waar Frank Stella zich ontpopte tot de belangrijkste beoefenaar ervan. In Duitsland wordt werk vanuit deze mentaliteit ook **Analytische Malerei** genoemd. In Frankrijk werd de stijl **Nouvelle Peinture** genoemd (vertegenwoordiger: Claude Viallat) en in Italië werd zij **Nuova Pittura** genoemd (vertegenwoordiger: Giorgio Griffa). Een groot aantal werken die behoren tot de Fundamentele schilderkunst hebben een monochroom karakter. De Fundamentele

schilderkunst omvat geen bepaalde groep kunstenaars die gezamenlijk exposeert, maar is de verzamelnaam voor schilderijen die aan de genoemde karakteristieken voldoen. De fundamentele kunst is verwant aan de Geometrische Abstractie (de Hard Edge) en aan de optische abstractie van de Op-Art, maar haar radicale vereenvoudiging brengt een meer cerebrale reactie teweeg, een minder emotionele. De beeldtaal van deze kunstenaars is koel, abstract en vaak geometriserend. De schilders willen tussen de kijker en de werkelijkheid het raadsel van het betekenen plaatsen. **Vertegenwoordigers:** Frank Stella, Gerhard Richter, Ben Akkerman, Armando, Edgar Fernhout, Richard Serra en Sol LeWitt.

Arte Povera (1967 - 1971) (arme kunst) werd voor het eerst gebruikt in 1967 door de Italiaanse kunstcriticus Germano Celant om het werk van een aantal jonge kunstenaars te beschrijven die installaties maakten met eenvoudige materialen. Arte Povera was een invloedrijke kunststroming in de jaren zeventig met raakvlakken aan de internationale fenomenen zoals Land Art, Minimal Art en Conceptuele kunst. De kunstenaars waren afkomstig uit Genua, Turijn, Rome en Milaan.

Conceptuele kunst of Conceptual Art (1960 - heden) is een kunstvorm waarbij het idee ofwel het concept belangrijker is dan esthetische of materiaal-technische afwegingen. De Fransman Marcel Duchamp wordt wel gezien als het eerste grote voorbeeld van een conceptueel kunstenaar. In de jaren 50 en 60 kwam de beweging opnieuw onder de aandacht van kunstenaars als Jasper Johns en Robert Rauschenberg. De Fransman Yves Klein is een belangrijke schilder met zijn Antropometrieën, waarbij hij naakte met blauwe verf overspotten meisjes over het doek laat rollen. De Italiaanse Gina Pane en de Amerikaan Vito Acconci beoefenden Body Art, terwijl de Weense Hermann Nitsch een esthetiek van de wreedheid creëert met zijn Orgieën Mysterieën Theater. De Duitser Joseph Beuys maakte furore met Performances en Installaties. Zijn credo luidde kunst is identiek aan het leven zelf. Andere **vertegenwoordigers:** Christo (Javacheff) met zijn immense verpakkingen, Yoko Ono, Gilbert & George en Jan Dibbets.

Environmental Art (1969 - heden) is alle kunst die in relatie staat met de omgeving. Deze vorm van kunst komt voort uit de conceptuele kunst en werd in het begin vooral geassocieerd met plaatsspecifieke kunst, Land Art en Arte Povera. Deze kunstvorm ontstond uit onvrede met de traditionele sculpturale vormen en de verdwenen harmonie van kunst met de natuur en omvat tegenwoordig verschillende media en gaat verder dan enkel de natuur. **Vertegenwoordigers:** Robert Smithson, Richard Serra, Richard Long, Andy Goldsworthy, Lucien den Arend, Marinus Boezem, Robert Morris en Daniel Libeskind.

Land Art of Landschapskunst (1960 - heden) (omgevingskunst, earth Art) is een van de beeldende kunstvormen. Landschapskunst is een kunstvorm/kunststroming die inspeelt op landschapskenmerken en waarbij het landschap wordt gemanipuleerd waardoor er een nieuwe beleving ontstaat van de ruimte.

Process Art Movement (1965 - heden) is een beweging waarbij het eindproduct, het kunstobject, niet het belangrijkste doel is. Het proces om tot die kunst te komen is dat wel. Het vindt zijn oorsprong in de dripping van Jackson Pollock en de kunst

van de dadaïsten. Verandering en overgang zijn kenmerkende thema's in deze kunst, die nauw verwant is met Environment Art. Deze kunstenaars stellen organisch materiaal als dode dieren, stoom, vet, ijs, graan, zaagsel en gras bloot aan de weersomstandigheden en natuurelementen. Net als in de Arte Povera wordt de natuur de kunstschepper. **Vertegenwoordigers:** Eva Hesse, Bruce Nauman, Robert Morris, Richard Serra en Keith Sonnier.

Videokunst (1963 - heden) is een beeldende kunstvorm waarbij zowel in het productieproces als in de presentatie, (digitale) video als medium wordt gebruikt. In 2006 kreeg de videokunst een enorme boost doordat het mogelijk werd om goedkoop webvideo te publiceren via het Internet.

Optical Art of Op-Art (1964 - heden) is een richting in de schilderkunst die bekend werd in de jaren 1963-1966. Op-Art speelt een spel met verschillende optische illusies. De werkwijze binnen deze kunststroming ontstond uit de Geometrische Abstracte kunst en wordt soms gerelateerd aan de Kinetische kunst uit dezelfde tijd, die echter veeleer een stroming in de beeldhouwkunst is. Op-Art is een zeer toegankelijke kunstvorm; ook minder ervaren kunstkijkers worden er direct door aangesproken. De kunstenaars die gerekend worden tot de Op-Art maakten schilderijen met sterke licht-donker contrasten, vibrerende kleuren, moiré-patronen en composities die tijdens het kijken lijken te gaan bewegen. Het was de Pools-Franse schilder Henryk Berlewi met El Lissitzky en Kasimir Malewitsj deel uitmakend van de suprematistische Proun-groep (Abstracte kunst), die tussen 1922 en 1924 in Berlijn de theorie uitwerkte van zijn Mechano-Faktura. Daarmee was hij de wegbereider voor een aantal Franse abstracte kunstenaars, die kort voor de Tweede Wereldoorlog experimenteerden met optische fenomenen, die ze gebruikten om niet-verhalende, niet-perspectivische composities samen te stellen. Met geometrische vlakken, transparante kleurlagen en overlappings creëerden zij indrukken van vibratie, pulserend licht, en andere spontane optische sensaties. Na de bevrijding van Parijs, in 1944, groepeerden zich in de pas opgerichte galerie van Denise René een aantal kunstenaars rond de van oorsprong Hongaarse schilder Victor Vasarely. Zijn werk is van alle Op-Art kunstenaars het bekendst geworden. De term Op-Art werd echter pas voor het eerst in druk genoemd in oktober 1964 in Time Magazine en werd pas volledig gedefinieerd door R.H. Carraher en J. Thurston in hun studie Optical Illusions and the Visual Arts, uit 1966. Men beriep zich daarbij op het theoretische werk Interaction of colors, uit 1963, van Josef Albers, professor aan Yale-universiteit. Vanaf ongeveer 1963 nam de Op-Art een grote vlucht. Vele van deze kunstenaars namen in 1965 deel aan de tentoonstelling The Responsive Eye in het Museum of Modern Art in New York. Na deze tentoonstelling vond de Op-Art een grote echo, zelfs in de modewereld waar vooral zwart-witte stoffen met geometrische figuren werden toegepast, bijvoorbeeld in japonnen, blouses en mini-jurken. Elementen van de Op-Art vonden parallellen in de Psychedelische kunst, in de Kinetische kunst, in de Hard-Edge en in de Minimal Art. **Vertegenwoordigers:** Frank Stella, Ellsworth Kelly, Bridget Riley, Victor Vasarely, Maurits Cornelis Escher.

Hedendaags Realisme (1969 - heden) is een kunststroming die verder bouwt op het Realisme. Deze kunst is een reactie op het Abstract Expressionisme en probeert de voorgestelde objecten zo realistisch mogelijk weer te geven. Hedendaags Realisme is niet hetzelfde als Hyperrealisme dat eerder overdreven realistisch is en conceptueel van aard. De hedendaagse realisten vormen geen groep als dusdanig, maar hebben gemeen dat ze allemaal kozen op een traditionele manier te werken.

Vertegenwoordigers: William Bailey, Mary Pratt, Eric Fischl, Neil Welliver en Philip Pearlstein.

Postminimalisme (1969 - heden) is een reactie op het Minimalisme met zijn gesloten, geometrische vormen. In de beeldende kunst staat het Postminimalisme vaak voor minimalistische kunst die voor een esthetisch of conceptueel doel wordt gebruikt. De stroming legt de nadruk op het ontstaan van kunst en het gebruik van onconventionele materialen. Postminimalisten gebruiken vooral alledaagse objecten en eenvoudige materialen maar kunnen niet echt in één stijl worden geduwd. Ze worden vaak geassocieerd met Land Art, Performance en andere manieren om kunst uit te drukken. **Vertegenwoordigers:** Eva Hesse, Barry Le Va, Sol LeWitt, Vito Acconci, Bruce Nauman, Tom Friedman, Felix Gonzalez-Torres, Carolee Schneemann, Mona Hatoum, Damien Hirst, Matthew Kandegas, Anish Kapoor, Wolfgang Laib, Keith Milow, Joseph Nechvatal, Gabriel Orozco, Martin Puryear, Charles Ray, Joel Shapiro, Keith Sonnier, Cecil Touchon, Richard Tuttle, Richard Wentworth, Rachel Whiteread en Hannah Wilke.

Het **Noordelijk Realisme** of het **Onafhankelijk Realisme (1970 - heden)** is een kunststroming die in Nederland ontstond. Oorspronkelijk in gang gezet door de Groep van de Figuratieve Abstractie, ook wel 'De Groep', aan de Rijksakademie te Amsterdam, tot 1980 'het bolwerk van de Figuratieve kunst', wendden zich tegen het einde van de 20e eeuw en het begin van de 21e eeuw meer kunstenaars tot het Realisme. Deze stijlstroming verplaatste zich na 1980 naar het noordoosten van Nederland (Groningen, Friesland, Drenthe), doordat veel (na de 'machtsovername' door 'de Abstracten' op de Rijksakademie teleurgestelde) figuratieve kunstenaars daar de 'ruimte' zochten en vonden. Vooral onder de invloed van Kunstacademie Minerva in Groningen ontstond aldaar, mede dankzij Piet Pijn, Wout Muller, Henk Helmantel en Matthijs Röling, aan het einde van de 20e eeuw het zogenaamde Noordelijk Realisme. Onder Wout Muller (1946-2000), Piet Pijn (1926-2002) en Matthijs Röling (1943-2024) als docenten schilderkunst aan Academie Minerva in Groningen ontwikkelde zich een vierde generatie (kunstschilders) binnen 'De Groep' en geestverwanten. Ook wel de **Fuji Art Association groep** of 'De **Onafhankelijke Realisten**'. genoemd.

Digitale kunst (1970 - heden) is een vorm van hedendaagse kunst vanaf 1970 in de 20ste eeuw die met behulp van een digitaal proces is gemaakt en waarbij de computer een belangrijke rol speelt. Verwante en soms overlappende begrippen zijn multimedia, mediakunst, nieuwe media en interactieve kunst. Soorten: 3D-computergraphics, Animatie, Computergraphics, Elektronische kunst, Fractals.

Neo-expressionisme (1979 - 1985) is een hedendaagse kunststroming die zich afzet tegen het Minimalisme en Conceptualisme van de jaren zestig en zeventig en breekt met het modernistische vooruitgangdenken in de kunst. Minder gebruikelijk wordt de benaming gebruikt voor beeldhouwkunst (bijvoorbeeld Anish Kapoor) en architectuur (bijvoorbeeld Frank Gehry, Dane John Utzen). Het meest in het oog springende kenmerk is de terugkeer van de figuratie. Andere benamingen voor stromingen die in dit artikel onder de term Neo-expressionisme geschaard worden, zijn o.a.: Neue Wilden of Heftige Malerei en waaronder de groep Mühlheimer Freiheit (Duitsland), Nieuwe Wilden (Nederland), Trans-avantgarde (Italië), Bad Painting, Maximalisme, Ugly Realists, Figuration Libre (Frankrijk), New Image Painting.

Vertegenwoordigers: Georg Baselitz, Jörg Immendorff, Anselm Kiefer, A. R. Penck, Jean-Michel Basquiat. In de jaren tachtig had het Neo-expressionisme zijn bloeiperiode, met de Neue Wilden en de Trans-avantgarde.

Neue Wilden of Heftige Malerei (1979 - 1985) is de naam van een groep Duitse neo-expressionisten. Hun spontane schilderstijl was een reactie op de gangbare conceptuele en minimalistische kunst. De exponenten van deze beweging werden geboren na de Tweede Wereldoorlog, hun artistieke denken was bepaald door de sfeer van de jaren vijftig en zestig. Op doeken van grote formaten uiten ze hun sociaal onbehagen, hun afschuw voor alle vormen van hypocrisie en fascisme en hun woede tegenover de gevestigde orde en de geordende structuren. De term ontstond naar analogie van de Franse Fauves. Een algemenere benaming voor deze wereldwijde opleving van schilderkunst aan het begin van de jaren tachtig van de 20e eeuw was **Neo-expressionisme**. Daartoe werden ook de Amerikaanse schilders Julian Schnabel en David Salle gerekend. Het ging om een nieuwe vorm van 'brutaal' Expressionisme. Het was een kunststopvatting die met zijn spontane schildersgebaren niet beantwoordde aan de schoonheidsnormen van de gangbare conceptuele en minimalistische kunst. **Vertegenwoordigers:** Martin Disler, Martin Kippenberger, Albert Oehlen, Georg Baselitz, Jörg Immendorff, A.R. Penck, Per Kirkeby, Markus Lupertz en Sigmar Polke. Vergelijkbare tendensen zijn de Transavantguardia, Figuration Libre en de Nieuwe Wilden. In Nederland was het Peter Klashorst die als zelfbenoemde 'Nieuwe Wilde' bekend werd. Hij richtte later samen met Juriaan van Hall de schildersgroep After Nature op. René Daniëls verwierf in de jaren tachtig internationaal aanzien en werd op de Documenta van 1992 (georganiseerd door Jan Hoet) geëerd met een speciaal vermelding.

Figuration Libre (1980 - 1990) is een groep Franse neo-expressionistische kunstenaars die populistische werken maken geïnspireerd door strips. Deze kunst is over het algemeen wat anarchistischer en soms meer autobiografisch dan de Amerikaanse voorbeelden. **Vertegenwoordigers:** Robert Combas, Herve di Rosa en Francois Boisrond

The Chicago Imagists (1965 - 1972) is een groep artiesten van de School of the Art Institute in Chicago uit de late jaren zestig. Hun werk wordt gekenmerkt door fantasie en keerde zich af tegen de trends uit de New Yorkse kunstscène. We onderscheiden drie groepen binnen de Imagists: The Monster Roster, The Hairy Who en The Chicago Imagists. De meest bekende kunstenaars behoorden tot de The Hairy

Who en waren Art Green, Gladys Nilsson, Jim Nutt, Suellen Rocca en Karl Wirsum. Ook Roger Brown, Ed Paschke, Barbara Rossi and Phil Hansen maakten deel uit van de Imagists. Het werk van deze kunstenaars was van minder niveau en vulgairder dan wat New Yorkse tegenhangers als Andy Warhol en James Rosenquist maakten.

After Nature / Nieuwe Wilden (1987 - 1995) was een Nederlands neorealistisch kunstenaarscollectief dat zich verzette tegen de abstractie. De groep werd in 1987 opgericht door Peter Klashorst in navolging van de Neue Wilden. Hij noemde de groep Nieuwe Wilden en doopte ze later om tot After Nature. De leden van After Nature wilden schilderen zoals dat vroeger gebeurde: achter een schildersezel in het atelier of in de natuur met een penseel in de hand. Ze maakten gematigd expressieve werken met traditionele thema's als landschappen, stillevens, naaktstudies en portretten. Vakmanschap was belangrijk. **Vertegenwoordigers:** Jurriaan van Hall, Bart Domburg, Gijs Donker, Aad Donker, Just Donker en Ernst Voss.

Transavantguardia Italiana (1979 - 1982) Deze benaming wordt gebruikt voor het Italiaanse Neo-expressionisme. De term werd bedacht door de Italiaanse kunstcriticus Achille Bonito Oliva en betekent voorbij de avant-garde. Deze kunst wilde afrekenen met de Conceptuele kunst en pleitte voor de herinvoering van emotie in de beeldende kunst. De kunstenaars gebruikten opnieuw figuratie en symboliek. **Vertegenwoordigers:** Chia, Clemente, Cucchi, de Maria, Paladino en Salvadori.

New British Sculpture (1980) Deze groep Britse beeldhouwers verzette zich tegen het dominante Minimalisme en de Conceptuele kunst. Ze lieten zich inspireren door het Neo-expressionisme. In de beeldhouwkunst zien we een opmerkelijke terugkeer naar verschillende technieken en traditionele materialen zoals steen en marmer. Het werk van de kunstenaars van de New British Sculpture vertoont geen overeenkomsten in stijl, maar wel in gebruik van gewone materialen en de betekenisgeving van het alledaagse leven. Deze kunstenaars keren terug naar het autonome object en streven naar meer poëtische zeggingskracht. De grenzen tussen sculptuur en schilderkunst vervagen. **Vertegenwoordigers:** Stephen Cox, Tony Cragg, Barry Flanagan, Anthony Gormley, Richard Deacon, Shirazeh Houshiary, Anish Kapoor, Alison Wilding en Bill Woodrow.

Neofuturisme (1980 – heden) is een stroming binnen de kunst, het ontwerpen en de architectuur. Het kan gezien worden als afgeleide vorm van het Postmodernisme en vertegenwoordigt een idealistisch geloof in een betere toekomst en "een noodzaak om het moderne rapport te periodiseren met behulp van technologie". Deze avant-garde beweging is een futuristische heroverweging van hoe snelgroeiende moderne steden er esthetisch en functioneel dienen te worden ingericht. De industrialisatie die begon na het einde van de Tweede Wereldoorlog gaf ruimte voor een nieuwe kijk op het leven, kunst en architectuur, wat leidde tot het Postmodernisme, Neomodernisme, en daarna Neofuturisme. Binnen de architectuur in de Westerse wereld, ontwikkelde Futurisme zich tot Art Deco, de Googie-architectuur en hightech architectuur. Het Neofuturisme is meer verwant aan Parametrisme, Blob-architectuur en vooral aan het Expressionisme.

Neomodernisme (1985 - heden) is een architecturale stijl die ontstond als reactie op het postmodernisme, en tegelijkertijd elementen van het modernisme en postmodernisme integreert. Het kenmerkt zich door strakke lijnen, minimalistische vormen en een focus op functionaliteit, maar met een grotere nadruk op de esthetische waarde van het gebouw.

Neoconceptualisme (1985 - heden) is de verzamelnaam voor de maatschappijkritische kunst uit de Verenigde Staten en Europa. In tegenstelling tot de Conceptuele kunst is de Neoconceptuele kunst sterk objectgericht. Kenmerkend is het feit dat de kunst wordt geproduceerd door technisch bekwame vaklui. De Neoconceptuele kunst heeft geen gemeenschappelijke stijl en geen overeenkomstige thematiek. **Vertegenwoordigers:** Allan McCollum, Richard Prince, Sherrie Levine, Barbara Kruger, Philip Taaffe, Peter Halley, Meyer Vaisman, Haim Steinbach, Jeff Koons, Ashley Bickerton, Robert Gober en Mike Bidlo.

The Young British Artists (1988 -) is de naam van een groep hedendaagse Engelse conceptuele beeldende kunstenaars. De meesten studeerden aan het Londense Goldsmiths College en werden bekend door de groepstentoonstellingen die de Saatchi Gallery vanaf 1992 organiseerde. Hun werk is meestal erg controversieel. De invloed van Marcel Duchamp en Joseph Beuys is onmiskenbaar.

Vertegenwoordigers: Steven Adamson, Angela Bulloch, Mat Collishaw, Ian Davenport, Tracey Emin, Angus Fairhurst, Anya Gallaccio, Damien Hirst, Gary Hume, Michael Landy, Abigail Lane, Sarah Lucas, Lala Meredith Vula, Ron Mueck, Chris Ofili, Richard Patterson, Stephen Park, Fiona Rae, Jenny Saville en Mark Wallinger.

Super Flat Art (1990 - heden) is een postmoderne Japanse kunststroming die werd opgericht door Murakami en teruggrijpt naar de traditionele Oosterse schilderkunst, manga en Japanse tekenfilm. Kenmerkend zijn de felle kleuren, het ontbreken van diepte en zekere schattigheid van de figuren. Deze stroming is verwant aan de Pop Art. **Vertegenwoordigers:** Takashi Murakami, Chiho Aoshima, Aya Takano en Yoshitomo Nara.

Neo Pop Art (1991 - heden) Neo Pop Art is een hedendaagse kunststroming. De term verwijst naar kunstenaars die beïnvloed werden door de Pop Art. Neo Pop Art kunstenaars verwijzen naar de ready makes van Marcel Duchamp, gewone gebruiksvoorwerpen die verheven werden tot kunst. Kunstenaars als Jeff Koons maken van het publiek een ready made. **Vertegenwoordigers:** Tony Cragg, Jeff Koons en Takashi Murakami.

Business-Art (1991 - heden) is een stroming binnen de beeldende kunst waarbij de dialoog tussen kunstenaars en het bedrijfsleven wordt aangegaan. De kunstenaars binnen deze stroming presenteren zich als bedrijf en niet als persoon. Hiermee begeven zij zich op het grensvlak van schijn en werkelijkheid. Het voeren van hun bedrijf is het kernthema van de kunstenaars, dus niet zozeer het individuele werk of product dat er uit voortkomt. In welke mate mag een kunstenaar werk uitbesteden en zichzelf de kunstenaar van het werk blijven noemen. Een van de eerste vertegenwoordigers van de kunstenaar/ondernemer moderne stijl is Andy Warhol. Hij produceerde zeefdrukken in grote oplagen, maakte werk in opdracht, begaf zich op

het gebied van het design en verheerlijkte 'succesvol zaken doen' als 'de beste vorm van kunst'.

Toyisme (1992 - heden) is een internationale kunstbeweging. De kunstenaars treden naar buiten als collectief met uiteenlopende hedendaagse kunst. Het werd in 1992 opgericht in Emmen, Nederland. De kunstenaarsgroep die in deze kunstbeweging actief is, wisselde in de loop der jaren van samenstelling en inmiddels zijn wereldwijd tientallen kunstenaars aan het collectief verbonden. De kunstenaarsbeweging is verantwoordelijk voor het grootste kunstwerk van Nederland, de Stip in Emmen en van IJsland, de watertoren Uppspretta in Keflavík. Tot 2021 telde het oeuvre van de toyisten meer dan 800 werken die variëren van schilderijen tot sculpturen en ruimtelijke objecten. Aan de basis van de kunstrichting ligt een figuratieve stijl die aanvankelijk vooral geïnspireerd was op het computerspel Super Mario en de spelcomputer Nintendo. De kunstenaars blijven anoniem.

Avant-garde was/is een generatie jonge kunstenaars die met nieuwe vormen experimenteerden/experimenteren in de schilderkunst, architectuur, muziek, literatuur, poëzie, film, theater en moderne dans. Bij uitbreiding heeft het begrip ook betrekking op de vernieuwende stromingen zelf, zoals avant-gardecomponisten, avant-gardecineasten, avant-gardemuziek en avant-gardefilm.

Line-Art of **lijntekening** is een afbeelding die bestaat uit duidelijke rechte of gebogen lijnen tegen een (meestal effen) achtergrond, zonder gradaties in schaduw (duisternis) of tint (kleur) om tweedimensionale of driedimensionale objecten weer te geven. Lijntekeningen kunnen lijnen met verschillende kleuren gebruiken, hoewel ze meestal monochroom zijn. Zeer fijne tekeningen benadrukken vorm en omtrek, over kleur, schaduw en textuur. Naast lijnen kunnen ook vast-gepigmenteerde vlakken en stippen worden gebruikt. De lijnen kunnen allemaal een constante breedte hebben (zoals in sommige potloodtekeningen), enkele verschillende maar constante breedtes (zoals bij technische illustraties), of vrij variërende breedtes (zoals bij penseelwerk of gravures).

Graffiti is een verzamelnaam voor afbeeldingen of teksten die op straat of op een andere min of meer openbare plaats vaak illegaal met verf of verfstift (paintmarker) zijn aangebracht, of in hout, (zacht) gesteente of gestucte muren zijn ingekrast. Bekende graffitikunstenaars tijdens de opkomst van deze stroming in New York zijn Keith Haring, Jean-Michel Basquiat en Kenny Scharf.

Street Art is een vorm van kunst die in de openbare ruimte wordt gemaakt en is toegankelijk voor iedereen. Het omvat een breed scala aan stijlen en technieken, zoals muurschilderingen, stencils, stickers, en meer. Street Art kan een manier zijn voor kunstenaars om persoonlijke boodschappen over te brengen, kritiek te leveren op de maatschappij, of gewoon om de omgeving te verfraaien.

Verschil tussen Street Art en Graffiti:

Hoewel street Art en graffiti vaak in dezelfde context worden genoemd, zijn er belangrijke verschillen. Graffiti is meer gericht op de handtekening of tag van de kunstenaar, terwijl street Art vaak een groter, meer uitgewerkt kunstwerk is met een

duidelijke boodschap. Street Art is ook vaak toegankelijker voor een breder publiek dan graffiti, dat soms meer een subculturele taal spreekt.

Trompe-l'oeil is een schildertechniek die bedrieglijk echt perspectief gebruikt om een illusie van 3D-objecten of ruimtes op een 2D-oppervlak te creëren. Het woord is Frans voor "gezichtsbedrog". Deze techniek wordt vaak gebruikt in muurschilderingen en stillevens om de werkelijkheid te imiteren en de toeschouwer te misleiden.